

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2023 m. spalio

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	5
ANK 2 straipsnio 1 dalies, 39 straipsnio taikymas	5
<i>Dėl trunkamojo administracinio nusižengimo ir non bis in idem principo laikymosi</i>	5
ANK 5 straipsnio 2 dalies, 417 straipsnio 7 dalies, 591 straipsnio 8 dalies taikymas	6
<i>Dėl administracinio nusižengimo teisenos teisėtumo ir ANK 417 straipsnio 7 dalies taikymo</i>	6
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	7
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	7
BK 36 straipsnio taikymas	7
<i>Dėl asmens tapimo nepavojingo</i>	7
BK 37 straipsnio taikymas	8
<i>Dėl veikos nepripažinimo mažareikšme</i>	8
BK 145 straipsnio 2 dalies, 148¹ straipsnio 1 dalies taikymas	8
<i>Dėl sistemingo bauginimo, naudojant psichinę prievartą, ir BK 145 straipsnio 2 dalies bei 148¹ straipsnio 1 dalies santykio</i>	8
BK 147 straipsnio 1 dalies taikymas	9
<i>Dėl nukentėjusiojo pažeidžiamumo ir laisvės suvaržymo</i>	9
BK 178 straipsnio taikymas	10
<i>Dėl automobilio vagystės asmeniui neturint tikslo pasisavinti svetimą daiktą</i>	10
BK 202 straipsnio taikymas	11
<i>Dėl versliškumo ir stambaus masto požymių</i>	11
BK 222 straipsnio 1 dalies taikymas	12
<i>Dėl negalėjimo visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros ir baudžiamosios atsakomybės už apgaulingą ar aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą atribojimo nuo administracinės atsakomybės</i>	12
BK 228 straipsnio 1 dalies taikymas	13
<i>Dėl didelės žalos požymio</i>	13
BK 230 straipsnio 3 dalies taikymas	15
<i>Dėl valstybės tarnautojui prilyginto asmens sampratos</i>	15
BK 235 straipsnio 4 dalies taikymas	16
<i>Dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą netaikymo</i>	16
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo laikymasis	17
BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkto nuostatų laikymasis	17
<i>Dėl non bis in idem principo pažeidimo</i>	17
BPK 109 straipsnio, 111 straipsnio 1 dalies, 115 straipsnio 1 dalies nuostatų laikymasis	18
<i>Dėl subsidiariosios atsakomybės taikymo sąlygų</i>	18
BPK 154 straipsnio nuostatų laikymasis	19
<i>Dėl elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo</i>	19
BPK 158 straipsnio 4 dalies, 159 straipsnio 3 dalies, Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo 5 straipsnio 4 dalies nuostatų laikymasis	20
<i>Dėl provokacijos atliekant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus</i>	20
II. CIVILINĖS BYLOS	21
Paveldėjimo teisė	21
<i>Dėl termino palikimui priimti atnaujinimo</i>	21
Prievolių teisė	22
<i>Dėl prievolės tinkamo įvykdymo, kai ją vykdančias pasikeičia atsakingasis partneris pagal jungtinės veiklos sutartį</i>	22
Civilinė atsakomybė	23
<i>Dėl teismo veiksmų baudžiamajame procese teisėtumo vertinimo</i>	23
<i>Dėl (solidariosios) atsakomybės, kai žala padaroma taikant laikinasias apsaugos priemones</i>	24
Civilinio proceso teisė	25
<i>Dėl diskriminacijos fakto įrodinėjimo</i>	25
<i>Dėl baudžiamojoje byloje nustatytų faktų prejudicialumo civilinėje byloje</i>	26

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 2 straipsnio 1 dalies, 39 straipsnio taikymas

Dėl trunkamojo administracinio nusižengimo ir non bis in idem principo laikymosi

Apžvelgiamoje atnaujintoje administracinio nusižengimo byloje institucija kėlė klausimą, ar teismai, spręsdami dėl atsakomybės už trunkamąjį administracinį nusižengimą, tinkamai aiškino ir taikė *non bis in idem* (dvigubo nubaudimo draudimo) principą ir byloje susiklosčiusią procesinę situaciją tinkamai pripažino dvigubu baudimu. Byloje nustatyta, kad bendrovė 2022 m. balandžio 27 d. – gegužės 31 d. neįvykdė institucijos 2022 m. balandžio 15 d. privalomojo nurodymo iki 2022 m. balandžio 26 d. pateikti atitinkamus dokumentus ir jai už tai buvo taikyta administracinė atsakomybė (bendrovė įvykdė administracinį nurodymą ir sumokėjo paskirtą 289,50 Eur baudą), o 2022 m. birželio 3–16 d. – to paties privalomojo nurodymo ir už tai 2022 m. liepos 13 d. institucijos nutarimu bendrovė buvo nubausta kaip padariusi pakartotinį administracinį nusižengimą (bendrovė nutarimu paskirtos 4344 Eur baudos nesumokėjo ir šį nutarimą apskundė). Institucijos nuomone, administracinė atsakomybė bendrovei buvo pritaikyta pagrįstai ir teisėtai, nes administracinių nusižengimų protokoluose buvo aiškiai nurodyti skirtingi laikotarpiai, kuriais bendrovė padarė trunkamuosius administracinius nusižengimus.

Teisėjų kolegija nurodė, kad abiejų instancijų teismai pagrįstai pripažino byloje aptariamą pažeidimą – statybos valstybinę priežiūrą atliekančių pareigūnų teisėto nurodymo iki nustatyto termino pateikti atitinkamus dokumentus nevykdymą – trunkamuju. Juridinio asmens nubaudimas už tokį pažeidimą neatleidžia jo nuo pareigos pateikti tokius dokumentus įvykdymo. Priešingai, už tokią pačią veiką, padarytą juridinio asmens, bausto bauda už tokius pažeidimus, nurodyta žymiai didesnė sankcija (Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 61 straipsnis). Kartu, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, teismai pagrįstai konstatavo, kad institucijos 2022 m. gegužės 31 d. protokolas su administraciniu nurodymu ir 2022 m. liepos 13 d. nutarimas buvo priimti vadovaujantis tuo pačiu pagrindu, tai yra abiem atvejais nurodyta, kad bendrovė nevykdo 2022 m. balandžio 15 d. privalomojo nurodymo, kurio įvykdymo terminas buvo 2022 m. balandžio 26 d. Institucijai nepateikus naujo privalomojo nurodymo, kuriame būtų išdėstytos dokumentų pateikimo apimtys ir terminai, administracinės atsakomybės pagrindas, nurodytas administracinio nusižengimo protokoluose, nurodytas tas pats – 2022 m. balandžio 15 d. privalomojo nurodymo nevykdymas. Todėl, nors bendrovei inkriminuota veika buvo padaryta skirtingais laikotarpiais, pateikti kaltinimai buvo iš esmės tapatūs.

Taigi teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai, nustatę kaltinimų tapatumą ir laikydamiesi principo, draudžiančio du kartus bausti už tą pačią veiką, priėmė teisėtą ir pagrįstą sprendimą institucijos 2022 m. liepos 13 d. nutarimą naikinti ir administracinio nusižengimo teiseną bendrovei nutraukti. Kartu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad trunkamojo nusižengimo atveju inkriminuotina neteisėta veika – pareigos nevykdymas, jei ji tęsiama nepaisant atsakomybės taikymo, paprastai yra tapati; kita vertus – pats nusižengimo pobūdis suponuoja, kad nusižengimo darymas visada trunka tam tikrą laiko tarpą, kol jis nutraukiamas. Todėl, sprendžiant dėl administracinės atsakomybės taikymo tokiais atvejais, negalima iš esmės automatiškai, tik nustatant naują trunkamojo nusižengimo laikotarpį, taikyti administracinę atsakomybę, nevykdžius naujai inicijuoto administracinio proceso ir jo metu nenustačius nusižengimo sudėtį atitinkančios neteisėtos veikos. Toks administracinės atsakomybės taikymo sąlygų aiškinimas trunkamojo nusižengimo atveju atitinka principą, pagal kurį administracinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos jas taikančių subjektų negali būti aiškinamos plečiamai, t. y. kad išplėstų administracinės atsakomybės ribas ar kaip nors kitaip apsunkintų administracinę atsakomybę traukiamo asmens padėtį. Kita vertus, teisėjų kolegijos nuomone, nustatant atsakomybės pagrindą ir jos taikymo sąlygas, turi būti užtikrinta, kad vien dėl trunkamojo nusižengimo pobūdžio asmenys, vieną kartą jau patraukti atsakomybėn už pareigos nevykdymą, tačiau toliau jos nevykdantys, negalėtų išvengti atsakomybės už tolesnį trunkamojo nusižengimo darymą. Dėl to įgaliotos institucijos (pareigūnai), siekdamos tinkamai tęsti priežiūros veiksmus, gali siųsti pakartotinius privalomuosius nurodymus ir nustatyti

naujus jų vykdymo terminus, ir, nustačiusios nusižengimo požymius, nepažeisdamos draudimo bausti už tą pačią veiką du kartus principo, patraukti administracinę atsakomybę už atitinkamos pareigos nevykdymą.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas institucijos prašymą atmetė ir apylinkės teismo nutarimą paliko galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 12 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-32-976/2023

ANK 5 straipsnio 2 dalies, 417 straipsnio 7 dalies, 591 straipsnio 8 dalies taikymas

Dėl administracinio nusižengimo teisenos teisėtumo ir ANK 417 straipsnio 7 dalies taikymo

Institucija prašė atnaujinti administracinio nusižengimo bylą ir panaikinti jos nutarimą nubausti asmenį pagal ANK 417 straipsnio 7 dalį (ANK nenumatytų Kelių eismo taisyklių pažeidimas) 12 Eur dydžio bauda (asmuo baudą sumokėjo), kadangi dėl to paties eismo įvykio vyksta ikiteisminis tyrimas pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį (asmuo įtariamas (kaltinamas) tuo, kad jis vartojo alkoholį po eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo ir jam buvo nustatytas 1,56 promilės neblaivumas).

Teisėjų kolegija nustatė, kad tiek administracinio nusižengimo, už kurį asmuo nubaustas, tiek nusikalstamos veikos, kuria jis įtariamas (kaltinamas), esminiai būtinieji požymiai sutampa – abi jam inkriminuojamas veikas sieja tas pats eismo įvykis ir jo padarymo aplinkybės. ANK 5 straipsnio 2 dalyje imperatyviai nustatyta, kad asmuo už padarytą teisės pažeidimą, atitinkantį ANK nustatyto administracinio nusižengimo požymius, atsako administracine tvarka pagal ANK, jeigu šis padarytas teisės pažeidimas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad procesinė situacija, kai asmeniui dėl nusikalstamos veikos pradedamas ir tęsiamas baudžiamasis procesas, o asmuo dar atskirai traukiamas administracinė atsakomybė dėl jam inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties būtinųjų požymių, yra nepateisinama ir sukuria prielaidas pažeisti *non bis in idem* principą. Teisėjų kolegija nusprendė, kad šiuo atveju eismo įvykis, kaip vienas iš būtinųjų nusikalstamos veikos sudėties objektyviosios pusės požymių, turėjo būti tiriamas ir jo padarymo aplinkybės turėjo būti nustatomos viename procese, t. y. baudžiamajoje byloje, o šioje administracinio nusižengimo byloje teiseną pradėjusi ir vykdydžiusi bei skundžiamą nutarimą priėmusi institucija (jos pareigūnai) padarė esminius ANK 591 straipsnio 8 punkte (2015 m. birželio 25 d. įstatymo redakcija) įtvirtintų proceso nuostatų pažeidimus ir netinkamai pritaikė materialiąją normą – ANK 417 straipsnio 7 dalį. Tai lėmė neteisėto nutarimo priėmimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad tokio pobūdžio teisinė klaida, esant atitinkamoms bylos aplinkybėms lėmusi netinkamos atsakomybės rūšies taikymą, pagal teismų praktiką yra šiurkšti. Be to, asmeniui taikyta administracinė atsakomybė, jam paskiriant 12 Eur dydžio baudą, aiškiai neatitinka jo galbūt padarytos nusikalstamos veikos, kuria jis dėl šio įvykio yra įtariamas (kaltinamas) baudžiamajoje byloje, pavojingumo.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija institucijos nutarimą panaikino ir administracinio nusižengimo teiseną pagal ANK 417 straipsnio 7 dalį asmeniui nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 16 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-34-511/2023

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 36 straipsnio taikymas

Dėl asmens tapimo nepavojingo

Kasaciniu skundu nuteistasis ginčijo apeliacinės instancijos teismo sprendimą atsisakyti taikyti BK 36 straipsnio nuostatas ir atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės, nuteistajam dėl aplinkybių pasikeitimo tapus nepavojingam. Esminės aplinkybės, kurių pasikeitimu kasatorius grindė tai, kad jis tapo nepavojingas, buvo šios: 1) 1991 metų sausio mėnesį kasatoriaus įvykių suvokimas ir vertinimas dėl išsilavinimo, tarnybos vietos, ribotų galimybių naudotis alternatyviais informacijos šaltiniais totalitarinės valstybės sąlygomis labai skyrėsi nuo dabartinio ir tai buvo jo pavojingumo šaltinis, kuris laikui bėgant išnyko; 2) tarnyba sovietinėje armijoje ir Lietuvos nepriklausomybei priešiška nusiteikusių vadovybės įsakymų vykdymas buvo kasatoriaus pavojingumo visuomenei šaltinis 1991 metų sausio mėnesio įvykių metu, tačiau vėliau jo pavojingumas išnyko, nes jis nebebuvo pavaldus vadovybės įsakymams, už kurių nevykdymą jam grėsė baudžiamoji atsakomybė.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad taikyti ar ne BK 36 straipsnį yra teismo teisė, o aplinkybių pasikeitimai turi taip paveikti kaltininką ir nulemti jo individualių savybių pasikeitimus, kad šie leistų teismui įsitikinti, jog dėl aplinkybių pasikeitimo asmuo tapo nepavojingas. Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo pozicijai, kad bylos duomenys apie 1991 metų sausio mėnesio įvykių politinį ir istorinį kontekstą, plačiai atskleistą tuometinėse visuomenės informavimo priemonėse, nuteistojo išsilavinimą ir eitas pareigas bei faktinius jo veiksmus patvirtina, jog nuteistasis suprato, kad jam inkriminuotų nusikalstamų veikų padarymo metu Lietuva jau buvo nepriklausoma valstybė, o Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos (toliau – TSRS) prieš civilius gyventojus nukreipti kariniai veiksmai buvo neteisėti. Šią apeliacinės instancijos teismo išvadą kasacinis teismas pripažino reikšminga keliais aspektais. Visų pirma, ji paneigia deklaratyvius kasatoriaus teiginius, kad TSRS, o kartu ir savo paties, veiksmų neteisėtumą jis suvokė tik gerokai vėliau po jų atlikimo. Antra, tokia išvada leidžia teigti, kad, kasatoriui suvokiant šių veiksmų neteisėtumą, jokių esminių pokyčių, kurie lemtų jo pavojingumo išnykimą, neįvyko – tiek atlikdamas minėtus veiksmus, tiek bylos nagrinėjimo metu kasatorius juos vienodai suvokė kaip neteisėtus. Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad esmingai nepasikeitė ne tik kasatoriaus suvokimas apie jo atliktų veiksmų neteisėtumą, bet ir šių veiksmų vertinimas.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad, suprasdamas jam duotų vadovybės įsakymų neteisėtumą, kasatorius juos vis tiek vykdė, nors net ir eilinis kareivis, esantis sudėtingoje situacijoje dėl politinio režimo, negali aklaai paklusti įsakymams, akivaizdžiai pažeidžiantiems fundamentalias žmogaus teises; vertinant jo galimybes pasirinkti teisėtą elgesio variantą, svarbus ir kaltininko savanoriškas įstojimas į tarnybą, kurioje jis žinomai gali būti įpareigotas vykdyti būtent tokį (aiškiai neteisėtą) įsakymą. Neišnykusį kasatoriaus pavojingumą, teisėjų kolegijos vertinimu, patvirtino akivaizdus atsakomybės vengimas, nes kasatorius žinojo apie jam Lietuvoje pradėtą baudžiamąjį procesą, juo visiškai nesidomėjo ir neatvyko į Lietuvą, be to, kasaciniame skunde kasatorius vis dar bandė sumenkinti savo veiksmus, teisindamasis vadovybės įsakymų vykdymu.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas nuteistojo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216-648/2023

BK 37 straipsnio taikymas

Dėl veikos nepripažinimo mažareikšme

Šioje baudžiamojoje byloje kasatorė, nuteista pagal BK 201 straipsnio 1 dalį, prašė pripažinti jos veiką, t. y. iš viso 1,73 litro naminio stipriojo alkoholinio gėrimo pardavimą per tris kartus, už tai gaunant 12,20 Eur, mažareikšme.

Teisėjų kolegija nurodė, kad veikos pripažinimą mažareikšme lemia ne kuri nors konkreti aplinkybė, o jų visuma, leidžianti padaryti teismui išvadą, kad tam tikra veika baudžiamajame įstatyme nurodytus požymius atitinka tik formaliai, kad ji nėra tiek pavojinga, jog pateisintų baudžiamosios atsakomybės taikymą. Dėl to parduoto alkoholinio gėrimo kiekis ir už jį gauta suma yra tik dalis aplinkybių, kurios turi būti vertinamos kartu su kitais bylos duomenimis, ir negali turėti lemiamos reikšmės sprendžiant dėl kasatorės padarytų veikų pripažinimo mažareikšmėmis.

Kasacinis teismas nustatė, kad kasatorė jau ilgą laiką sąmoningai nepaiso teisės aktų reikalavimų bei draudimų, sistemingai verčiasi neteisėta veikla (prekiauja naminiais stipriaisiais alkoholiniais gėrimais bei cigaretėmis, nepažymėtomis Lietuvos Respublikos banderolėmis). Toks nuteistosios veikų sistemiškumas ir tęstinumas rodo jos didesnę pavojingumą ir nuolat kelia grėsmę valstybės saugomiems interesams (ekonomikai bei verslo tvarkai). Nuteistoji savo elgesio nepakeitė net ir po daugkartinio administracinės bei baudžiamosios atsakomybės taikymo. Pirmiau nurodytos aplinkybės, teisėjų kolegijos vertinimu, neleidžia daryti išvados, kad kasatorės padarytos veikos nesiekia pavojingumo laipsnio, būtino baudžiamajai atsakomybei kilti, ir taikyti BK 37 straipsnio nuostatų.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas nuteistosios kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-219-719/2023

BK 145 straipsnio 2 dalies, 148¹ straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl sistemingo bauginimo, naudojant psichinę prievartą, ir BK 145 straipsnio 2 dalies bei 148¹ straipsnio 1 dalies santykio

Kasaciniu skundu nuteistojo gynėjas ginčijo jo ginamojo padarytos veikos kvalifikavimą dviem pagrindiniais aspektais: 1) nuteistojo veika neatitinka pavojingumo, realumo, sistemingumo kriterijų tam, kad būtų kvalifikuojama pagal BK 145 straipsnio 2 dalį kaip sistemingas žmogaus bauginimas, panaudojant psichinę prievartą; 2) nuteistojo veiksmai galimai atitinka BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtinto neteisėto žmogaus persekiojimo baudžiamojo nusižengimo sudėtį, tačiau veika negali būti perkvalifikuojama, nes neteisėto žmogaus persekiojimo sudėtimi BK papildytas tik 2021 m. spalio 14 d. įstatymu (įsigaliojo nuo 2021 m. spalio 23 d.), o pagal BK 3 straipsnio 3 dalį toks įstatymas negalioja atgaline tvarka.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal BK 145 straipsnio 2 dalį baudžiamas tas, kas terorizavo žmogų grasindamas susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką arba sistemingai baugino žmogų naudodamas psichinę prievartą. Pagal BK 148¹ straipsnio 1 dalį baudžiamas tas, kas prieš aiškiai išreikštą žmogaus valią, neturėdamas teisėto pagrindo, sistemingai persekiojo šį žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ar darbą, ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai. Taigi BK 148¹ straipsnyje nenustatyta atsakomybė už tokius veiksmus, kurie paminėti BK 145 straipsnio 1 ir 2 dalių dispozicijoje (grasino nužudyti žmogų ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą, jeigu buvo pakankamas pagrindas manyti, kad grasinimas gali būti įvykdytas; terorizavo žmogų grasindamas susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką).

Dėl sistemingo bauginimo, naudojant psichinę prievartą, požymio teisėjų kolegija pažymėjo, kad šis BK 145 straipsnio 2 dalyje nustatytos veikos objektyvusis požymis gali reikštis grasinimais nužudyti ar sutrikdyti sveikatą, sunaikinti ar sugadinti turtą. Bauginamojo pobūdžio veiksma

vertinimui, be kita ko, taikomi realumo ir sistemingumo kriterijai. Kasacinis teismas išaiškino, kad, palyginus BK 145 straipsnio 2 dalies ir BK 148¹ straipsnio 1 dalies nusikalstamų veikų sudėtis, matyti, jog kvalifikavimo problemų gali kelti kaltininko veiksmai, kai asmens bauginimas išreiškiamas ne grasinimu nužudyti ar sutrikdyti asmens sveikatą, ne grasinimu susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką, o kitais įvairaus pobūdžio veiksmais: įžeidinėjimais, gąsdinančiais telefono skambučiais, triukšmo kėlimu, siekiant sukelti baimę, nerimą ir pan. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad tiek bauginimo, tiek asmens persekiojimo formų baigtinio sąrašo baudžiamasis įstatymas nenustato ir negali nustatyti. Bet kuriuo atveju, siekiant nustatyti, ar asmens veika atitinka BK 145 straipsnio 2 dalyje nustatytą sistemingą asmens bauginimą, naudojant psichinę prievartą, ar BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatytą asmens persekiojimą, turi būti vertinama, į ką tokia veika kėsiniama: ar keliama grėsmė asmens gyvybei ir sveikatai, ar laisvei, vertinamas veiksmų intensyvumas, turinys, galimi motyvai ir tikslas, tai, kaip atliktus veiksmus suprato pats nukentėjęsysis, kokie ryšiai siejo praeityje ar sieja šiuos asmenis.

Aptariamoje byloje kasacinis teismas nustatė, kad nuteistasis inkriminuojamu laikotarpiu nukentėjusiajai išsiuntė 181 akivaizdžiai grasinamojo pobūdžio susidoroti trumpąją žinutę tiek dienos, tiek nakties metu. Esant akivaizdžiai išreikštam sistemingam grasinimui dėl nukentėjusiosios gyvybės, sveikatos galimo sutrikdymo, kitokio pobūdžio bauginimas yra tik papildomas, paryškinantis sistemingo asmens bauginimo realumą. Teisėjų kolegijos vertinimu, esant akivaizdžiam sistemingam bauginimui, siekiant sukelti nukentėjusiajai baimę ir nerimą dėl jos gyvybės ir sveikatos, nėra pagrindo spręsti dėl nuteistajam inkriminuotų veiksmų atitikties BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nurodytiems objektyviesiems požymiams (bei galimumo šią normą taikyti BK 3 straipsnio pagrindu), nes sistemingi bauginimo veiksmai nėra BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo objektyvieji požymiai, o nuolatiniai įžeidžiantys, grasinamojo pobūdžio skambučiai, žinutės yra veiksmai, kuriais nuteistasis kėsinosi ne į nukentėjusiosios laisvę, atsižvelgiant į visus nuteistojo veiksmus, o kėlė pavojų jos sveikatai ir gyvybei.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad nuteistojo išsakyti žodžiai negali būti pripažįstami kaip buitinio, tarpasmeninio konflikto dalis, – bylos duomenimis nustatyta, kad nukentėjusioji po nuteistojo veikos prieš ją bijojo būti namuose, jautėsi nesaugiai, nuteistojo jai išsakytas frazes nukentėjusioji suprato kaip realų pavojų savo gyvybei ir sveikatai. Teisėjų kolegija nusprendė, kad nuteistajam inkriminuota veika akivaizdžiai atitiko tą pavojingumo laipsnį, kuris būtinas baudžiamajai atsakomybei pagal BK 145 straipsnio 2 dalį kilti. Nuteistojo veiksmai nebuvo atsitiktiniai ar pavieniai, trumpųjų žinučių turinys patvirtina, kad jos įžeidžiančios, amoralaus pobūdžio, daug jų necenzūrinės leksikos, išsakomi įžeidžiantys, bauginantys ketinimai, taip pat įžeidžiai kontaktuojama ne tik su nukentėjusiaja tiesiogiai, bet ir su jos artimos socialinės aplinkos žmonėmis, siekiant jai pakenkti. Nuteistasis suprato, kad sistemingai baugina nukentėjusiąją panaudodamas psichinę prievartą, ir norėjo taip veikti, t. y. veikė tiesiogine tyčia.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas nuteistojo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-242-594/2023

BK 147 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl nukentėjusiojo pažeidžiamumo ir laisvės suvaržymo

Kasaciniu skundu nuteistasis ir jo gynėjas ginčijo nuteisimą pagal BK 147 straipsnio 1 dalį už tai, kad nuteistasis kelerius metus išnaudojo pažeidžiamą nukentėjusiąją, kuri buvo priklausoma nuo narkotinių medžiagų ir kurios materialinė padėtis buvo sunki, nes ji neturėjo nei darbo, nei gyvenamosios vietos, nusikalstamoms veikoms – vagystėms – daryti. Kasatoriai teigė, kad nukentėjusiosios laisvė nebuvo apribota, be to, nuteistasis neišnaudojo jos nusikalstamoms veikoms (vagystėms) daryti, pasinaudodamas jos pažeidžiamumu.

Teisėjų kolegija nustatė, kad nukentėjusiosios pažeidžiamumą lėmė sudėtinga jos padėtis dėl priklausomybės nuo narkotinių, psichotropinių medžiagų, šios priklausomybės nulemtas negebėjimas

dirbti, pačiai pasirūpinti savo gyvenimu, būstu, pragyvenimo lėšomis. Kompleksinis nukentėjusiosios pažeidžiamumas (fizinis, emocinis, socialinis, ekonominis), kuris buvo ilgalaikis ir vis stiprėjantis, nulėmė tai, kad, viena vertus, ji pati ilgą laiką nesugebėjo įvertinti nuteistojo elgesio su ja; kita vertus, tai leido nuteistajam, žinojusiam nukentėjusiosios pažeidžiamumą, išnaudoti ją nusikalstamoms veikoms užsienyje daryti – siūlant nukentėjusiajai gyvenamąjį plotą bei lėšas narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms įsigyti jos pačios vartojimui, piniginių atlygį už vagystes. Tai, kad, pasak kasatorių, nukentėjusiosios laisvė fiziškai nebuvo varžoma, tai, kad narkotinių medžiagų ji įsigydavo pati, tai, kad ji pati su kasatoriumi vykdavo į užsienį, kasacinio teismo nuomone, savaime nepaneigė prekybos žmonėmis nusikalstamos veikos. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad aukos sutikimas (neprieštaravimas) būti išnaudojamai nepaneigia prekybos žmonėmis, priešingai – išnaudojimas pasinaudojant aukos pažeidžiamumu ir (ar) priklausomumu nuo kaltininko paprastai vyksta aukai nesipriešinant. Taigi tai, kad nukentėjusioji pirminėje tyrimo stadijoje nedavė parodymų apie jos išnaudojimą, proceso metu nepateikė civilinio ieškinio dėl patirtos žalos, kasacinio teismo vertinimu, ne tik kad nepaneigė nusikalstamos veikos, tačiau kartu su kitais bylos įrodymais patvirtino, jog nuteistasis naudojosi aukos pažeidžiamumu, t. y. jos priklausomybe nuo narkotinių medžiagų ir sunkia materialine padėtimi.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistojo ir jo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-214-976/2023

BK 178 straipsnio taikymas

Dėl automobilio vagystės asmeniui neturint tikslo pasisavinti svetimą daiktą

Apžvelgiamose baudžiamosiose bylose prokuroras kasaciniais skundais ginčijo asmenų išteisinimą dėl kaltinimų pagal BK 178 straipsnio 3 dalį dėl UAB „Prime Leasing“ priklausančio didelės vertės turto (automobilių) vagysčių žemesnės instancijos teismams konstatavus, kad bylose nenustatytas šių nusikalstamų veikų subjektyvusis požymis – tikslas pasisavinti automobilius. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai konstatavo, kad asmenys „CityBee“ automobiliais naudojos neteisėtai (nesudarę jokios panaudos sutarties, kuri leistų naudotis „CityBee“ automobiliais, žinodami, kad už tokį pasinaudojimą automobiliu nesusimokės), todėl tokie jų veiksmai atitinka objektyvius BK 178 straipsnio 3 dalyje nustatytus nusikaltimo požymius. Tačiau teismai padarė išvadą, kad byloje nėra jokių įrodymų, jog išteisintieji siekė pasisavinti „CityBee“ automobilius ir taip iš to turėti naudos ar su šiais automobiliais pasielgti taip, kad jų susigrąžinimas savininkui būtų neįmanomas ar išskirtinai apsunkintas, išteisintieji norėjo tik pasivažinėti šiais automobiliais.

Teisėjų kolegija nurodė, kad iš tiesų kasacinio teismo praktikoje nuosekliai pasisakoma, jog, nustačius neteisėtą svetimo turto paėmimą, bet nenustačius tyčios, nukreiptos į negrįžtamą svetimo turto užvaldymą ir atitinkamos žalos nukentėjusiajam padarymą, gali būti laikoma, kad veika neatitinka turto pagrobimo požymių. Be to, nurodoma ir tai, kad kaltininko veiksmai, kai jis akivaizdžiai nori pasinaudoti daiktu tik laikinai ar užvaldo daiktą nesiekdamas jo pasisavinti ir tokiais veiksmais nepadaro žalos nukentėjusiajam, nepripažįstami vagyste, arba jeigu kaltininkas akivaizdžiai nori pasinaudoti daiktu tik laikinai, turi tikslą vėliau jį gražinti arba kitaip nesiekia jo pasisavinti, tokia veika nesudaro visų aptariamo nusikaltimo sudėties požymių. Kita vertus, teisėjų kolegija pažymėjo, kad kasacinis teismas taip pat yra ne kartą pasisakęs, jog nors vagystė paprastai padaroma savanaudiškais tikslais, pagal baudžiamąjį įstatymą motyvas ir tikslas nėra būtini vagystės sudėties subjektyvieji požymiai, tačiau jų nustatymas padeda atskirti vagystę nuo į ją panašių, bet kitokią prasmę turinčių veiksmų. Pagal teismų praktiką, vagystės atveju kaltininkas turi būti įsitikinęs, kad grobia kito asmens turtą, nes neturi turto savininko sutikimo užvaldyti jo turtą. Kaip vagystė kvalifikuojami ir tokie veiksmai, kai kaltininkas laikinai gauna pasinaudoti turtu (pasimatuoti, pavažiuoti ir pan.) ar atlikti su juo tik technines operacijas (prižiūrėti, panešti ir pan.) ir neteisėtai jį pasiima. Taigi, nepaneigdama pirmiau nurodytų kasacinės instancijos teismo išaiškinimų dėl laikino

pasinaudojimo svetimu turtu teisinio vertinimo ir būtinumo nustatyti tyčią, nukreiptą į turto užvaldymą, siekiant patraukti asmenį atsakomybėn pagal BK 178 straipsnį, teisėjų kolegija konstatavo, kad tais atvejais, kai svetimą turtą (pvz., automobilį), norėdamas juo pasinaudoti ir neturėdamas tikslo pasisavinti, tačiau būdamas abejingas jo likimui (gali jį išmesti, atiduoti, palikti bet kur ir pan.), be turto savininko sutikimo ar jam nežinant užvaldo asmuo, kurio su turto savininku nesieja jokie šeimos, darbo, sutartiniai ar panašūs santykiai, ir tarp jų nėra (nebuvo) nusistovėjusi praktika, leidžianti naudotis svetimu turtu savininkui sutikus, tokia veika paprastai kvalifikuotina kaip vagystė. Tačiau tokiu atveju į asmens tikslo pasisavinti svetimą daiktą neturėjimą gali būti atsižvelgiama sprendžiant baudžiamosios atsakomybės ir bausmės skyrimo klausimus.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad apžvelgiamose bylose žemesnės instancijos teismai, sprenddami dėl vagystės subjektyviųjų požymių kaltinamųjų veiksmuose buvimo, iš esmės vadovavosi tik pačių kaltinamųjų ir kartu su jais automobiliais važinėjusių liudytojų parodymais ir tinkamai neįvertino aplinkybių, kad į neteisėtus kaltinamųjų veiksmus nukentėjusio asmens iniciatyva reagavo policija; kad kaltinamieji automobilių savanoriškai savininkui nesugrąžino, o, išsigandę iš paskos važiuojančių policijos pareigūnų, iš esmės paliko juos likimo valiai visiškai kitoje vietoje, negu paėmė. Be to, nors įstatymų leidėjo valia automobilio pagrobimas nebelaikomas veika, nustatyta BK 178 straipsnyje, kvalifikuojančia aplinkybe, tačiau, teisėjų kolegijos nuomone, vis dėlto atsižvelgtina ir į tai, kad automobilis yra didesnio pavojaus šaltinis ir, atsižvelgiant į visumą bylos aplinkybių, jo neteisėtas užvaldymas dėl galimų pasekmių gali būti vertinamas kaip labiau pavojinga BK 178 straipsnyje nustatyta veika. Kaltinamųjų veikų šiuo aspektu teismai nevertino. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas nepatikrino apžvelgiamų bylų tiek, kiek to buvo prašoma prokuroro apeliaciniuose skunduose, ir pažeidė BPK 320 straipsnio 3 dalyje nustatytus reikalavimus. Šie pažeidimai sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylas ir patikrinti kaltinamųjų padarytų veikų kvalifikavimą.

Atsižvelgdamas į tai, kas anksčiau išdėstyta, kasacinis teismas nusprendė apeliacinės instancijos teismo nutartis panaikinti ir bylas perduoti iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 11 d. nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-211-511/2023 ir Nr. 2K-212-511/2023

BK 202 straipsnio taikymas

Dėl versliškumo ir stambaus masto požymių

Nuteistasis ir jo gynėjas kasaciniame skunde teigė, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 202 straipsnio 1 dalį už automobilių prekybą neįregistravus individualios veiklos nuteistajam buvo taikyta nepagrįstai, nes šioje byloje susiklostę teisiniai santykiai laikytini mokestiniais ginčiais, o versliškumo ir stambaus masto požymiai buvo nustatyti formaliai, be to, teismai tinkamai nemotyvavo, kad nuteistojo veiksmai būtų didesnio pavojingumo, o administracinės atsakomybės taikymas šios bylos kontekste būtų nepakankamas ir neproporcingas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 202 straipsnio 1 dalį negalima, jei nėra vieno iš būtinųjų požymių – versliškumo arba stambaus masto. Versliškumas kaip baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijus iš esmės reiškia didesnę neteisėtos ekonominės veiklos mastą, kiek tai nesutampa su stambaus masto kriterijumi. Kiekvienu atveju šis požymis nustatomas individualiai, atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes. Įvertinus versliškumo kriterijaus neapibrėžtumą, baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą ekonominę veiklą pagal šį kriterijų visada turi būti pagrįsta teismo vidiniu įsitikinimu dėl tokios neteisėtos veiklos didesnio pavojingumo ir administracinės atsakomybės nepakankamumo ir neproporcingumo.

Šioje baudžiamojoje byloje teisėjų kolegija nustatė, kad nuteistasis, siekdamas išvengti mokesčių sumokėjimo, neužregistravęs vykdomos veiklos, neinformavęs centrinio mokesčių administratoriaus apie pradėtą vykdyti individualią veiklą, kiek ilgiau negu dvejus metus vykdė komercinę veiklą – prekiaavo naudotomis transporto priemonėmis. Vykdytos veikos versliškumo požymį patvirtino ir tai, kad nuteistasis atliko kryptingus paruošiamuosius darbus savo veiklai vykdyti: į tinklalapius kėlė skelbimus apie parduodamus automobilius, nurodydamas savo mobiliojo

ryšio telefono numerį, elektroninio pašto adresą, skelbimus apmokėdavo iš savo sąskaitos. Nuteistojo vykdoma veikla buvo sisteminga, jis nuolat pardavinėjo naudotus automobilius, per dvejus metus pardavė 23 automobilius ir už juos gavo 62 350 Eur pajamų. Ši nuteistojo veikla buvo pagrindinis ar reikšmingas papildomas jo pajamų ir pragyvenimo šaltinis, nes verslo liudijimą nuteistasis buvo įsigijęs tik vieno mėnesio laikotarpiui ir tik variklinių transporto priemonių techninės priežiūros ir remonto veiklai vykdyti. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nuteistojo suvokimą apie šios veiklos neteisėtumą rodo ir tai, jog jis klastojo automobilių pardavimo dokumentus, nurodydamas, kad automobilius parduoda kitos įmonės, ir įrašydamas mažesnę automobilio pardavimo kainą, nei realiai buvo gauta pinigų. Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad žemesnės instancijos teismai pagrįstai pirmiau aptartą nuteistojo veiklą pripažino nusikalstama veika.

Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad objektyvieji požymiai (versliškumas arba stambus mastas), rodantys didesnę neteisėtos veiklos pavojingumą, yra ir baudžiamosios bei administracinės atsakomybių atribojimo kriterijai, todėl jų nustatymas, kartu ir tinkamas motyvavimas yra būtini tokio pobūdžio bylose. Nustačius bent vieną iš šių požymių, o tai šioje byloje ir buvo padaryta, neteisėta veikla užtraukia baudžiamąją, o ne administracinę atsakomybę pagal ANK 127 straipsnį.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistojo ir jo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201-719/2023

BK 222 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl negalėjimo visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros ir baudžiamosios atsakomybės už apgaulingą ar aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą atribojimo nuo administracinės atsakomybės

Prokuroras kasaciniu skundu, be kita ko, nesutiko su bendrovės direktoriaus išteisinimu pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, teigė, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą, nes vienintelis kriterijus, atribojantis baudžiamąją atsakomybę už apgaulingą ar aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą nuo administracinės atsakomybės, būtent ir yra tai, kad baudžiamajai atsakomybei kilti būtinos pasekmės, nurodytos BK 222 straipsnio dispozicijoje, t. y. negalėjimas visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros; nepagrįstos apeliacinės instancijos teismo padarytos išvados, kad buhalterinės apskaitos pažeidimai ir nuslėpti faktai dėl neapskaityto alaus įsigijimo ir realizacijos netrukdy iš dalies nustatyti bendrovės veiklos, turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, jog tam, kad teismas padarytų išvadą dėl negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, turi būti nustatyta, kad padaryta daug Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo pažeidimų, t. y. į buhalterinę apskaitą neįtraukta ar apgaulingai įtraukta ne viena, o keliolika ar net keliasdešimt buhalterinių operacijų. Jei į buhalterinę apskaitą neįtraukta viena buhalterinė operacija ir tiksliai žinoma jos piniginė išraiška, vargu ar pateisinama būtų išvada dėl negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Be to, svarbu konstatuoti priežastinį ryšį tarp buhalterinės apskaitos pažeidimų ir kilusių padarinių. Smulkūs, nereikšmingi buhalterinės apskaitos pažeidimai gali neturėti įtakos BK 222 straipsnio 1 dalyje nustatytų padarinių kilimui. Dėl to teismas turi patikrinti specialisto išvadą dėl kilusių padarinių (negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros) pagal baudžiamojoje teisėje nustatytus reikalavimus.

Aptariamoje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad bendrovės direktorius, pažeisdamas Buhalterinės apskaitos įstatymo reikalavimus, 2011–2012 m. buhalterinėje apskaitoje keturiais atvejais neapskaitė alaus įsigijimo iš kitos bendrovės už 15 063,63 Lt (su PVM), tai sudaro 5235,30 Eur, taip pat pardavimo už 18 276,45 Lt, dėl to 524 Lt (152 Eur) suma buvo sumažintas mokėtinas į valstybės biudžetą PVM. Apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas bendrovės

direktorių pagal jam pareikštą kaltinimą, argumentavo, kad įvertinus tai, jog žinoma įvykusių ūkinių operacijų pinigine išraiška, tiksliai nustatytas neužregistruotų ūkinių operacijų skaičius, o pagal įmonės veiklos mastą, prekybos apimtis ir apyvartos dydį (dešimt parduotuvių) nustatyti trūkumai netrukdo įvertinti įmonės turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros, tokie jo veiksmai nesukėlė įstatyme apibrėžtų padarinių ir nesudaro pagrindo kilti šio asmens baudžiamajai atsakomybei. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nusprendė, kad, įvertinus pirmiau paminėtas aplinkybes, nors konstatuotų buhalterinės apskaitos vedimo tvarkos pažeidimų nebuvo galima nustatyti analizuojant bendrovės buhalterinės apskaitos dokumentus, tačiau pagal neužregistruotų ūkinių operacijų apimtis, įmonės veiklos mastą, prekybos apimtis ir apyvartos dydį tai nesuteikė pakankamo pagrindo daryti išvadą dėl negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros BK 222 straipsnio aiškinimo prasme. Dėl to kasacinis teismas nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas bendrovės direktorių pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, baudžiamąjį įstatymą taikė tinkamai.

Kartu pasisakydama dėl BK 222 straipsnyje ir ANK 205 straipsnyje nurodytų veiku atribojimo, išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal ANK 205 straipsnio 5 ir 6 dalis administracinė atsakomybė kyla už tokį apgaulingos apskaitos tvarkymą, kuriuo siekiama arba nuslepama nuo dešimties iki penkiasdešimties bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių mokesčių (ANK 205 straipsnio 5 dalis) arba daugiau kaip penkiasdešimt bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių mokesčių (ANK 205 straipsnio 6 dalis), kurie už tikrinamąjį laikotarpį turėjo būti sumokėti pagal įstatymus. Baudžiamoji atsakomybė, kuriai konstatuoti reikia nustatyti vertinamojo pobūdžio pasekmes (negalėjimą nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo arba įsipareigojimų dydžio ar struktūros), negali kilti už mažiau pavojingą veiką nei administracinis nusižengimas, kurį konstatuojant būtina nustatyti atitinkamas nuslėptų mokesčių sumas. Apžvelgiamoje byloje dėl įmonėje nustatytų buhalterinės apskaitos tvarkymo trūkumų mokėtini mokesčiai pagal specialisto išvadą siekė vos 3 MGL, dėl to kasacinis teismas sutiko su apeliacinio teismo išvada, kad, įvertinus visumą byloje nustatytų aplinkybių, bendrovės direktoriaus veika nesiekė pavojingumo, kuris užtrauktų baudžiamąją atsakomybę.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, išplėstinė septynių teisėjų kolegija šią prokuroro kasacinio skundo dalį atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-134-511/2023

BK 228 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl didelės žalos požymio

Prokuroras kasaciniu skundu nesutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad kaltinamasis padarė kaltinime nurodytų teisės aktų pažeidimus, tačiau jo veiksmai nenulėmė valdžios ar savivaldos įstaigoms priskirtų funkcijų neatlikimo, nepakenkė valstybės ar savivaldybės valdymo tvarkai ir realios žalos nesukėlė. Šioje baudžiamojoje byloje asmuo iš esmės buvo kaltinamas tuo, kad, būdamas miesto savivaldybės tarybos narys ir miesto savivaldybės meras, darydamas įtaką tiek savivaldybėje dirbantiems, tiek miesto verslo tarybai vadovaujantiems asmenims, inicijavo šios tarybos nuostatų pakeitimą ir proteguojamo asmens įtraukimą į miesto verslo tarybos veiklą, o dėl tokių veiksmų didelę neturtinę žalą patyrė miesto savivaldybė, miesto prekybos, pramonės ir amatų rūmai bei miesto verslo taryba.

Kasacinis teismas nurodė, kad baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą (BK 228 straipsnis) gali būti taikoma tik nustčius didelės žalos, kuri gali būti tiek turtinė, tiek neturtinio pobūdžio, požymį. Tai reiškia, kad ne bet koks teisės aktų reikalavimų neatitinkantis valstybės tarnautojo (ar jam prilyginto asmens) elgesys yra pripažįstamas nusikalstama veika valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, kai ji patiriama dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo, valstybės tarnybos autoriteto diskreditavimo, asmens sveikatos sutrikdymo, kai kyla esmingai žalingų padarinių valstybei, tarnybai ar asmeniui.

Aptariamoje byloje teisėjų kolegija išaiškino, kad tai, jog miesto mero elgesys neatitiko teisės aktų reikalavimų, savaime nereiškia, jog šis elgesys buvo toks pavojingas, kad suteiktų pagrindą daryti išvadą dėl padarytos didelės žalos kaltinime nurodytiems juridiniams asmenims. Esminis šios bylos momentas BK 228 straipsnio taikymo kontekste – savivaldybės mero iniciatyva pakeisti savivaldybės lygmeniu veikiančios patariamąsios institucijos nuostatai ir proteguojamo asmens įtraukimas į šią instituciją. Pastarosios aplinkybės buvo abiejų instancijų teismų įrodytos ir jos nebuvo ginčijamos. Byloje nustatyta, kad miesto verslo taryba yra patariamoji institucija, teikianti pasiūlymus pagal savo kompetenciją miesto savivaldybės institucijoms, priimant sprendimus, susijusius su verslo plėtra, skatinimu, miesto ekonomine aplinka. Kaltinamasis, nepavykus suderinti jo komitetui priklausančio asmens įtraukimo į miesto verslo tarybą, siūlant juo pakeisti vieną iš trijų šioje taryboje esančių narių, deleguotų miesto prekybos, pramonės ir amatų rūmų, pasitelkdamas savivaldybės administracijos darbuotojus, inicijavo miesto verslo tarybos nuostatų pakeitimą. Pakeitus nuostatus, miesto verslo tarybos sudėtį sudarė nebe trys, o keturi miesto prekybos, pramonės ir amatų rūmų nariai. Atitinkamai kaltinamasis davė nurodymus miesto prekybos, pramonės ir amatų rūmų vadovybei inicijuoti proteguojamo asmens įtraukimą į šios institucijos narių sąrašą, o įvykdžius šiuos nurodymus, šis asmuo buvo įtrauktas į miesto verslo tarybos sudėtį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad rekomendacinio pobūdžio miesto verslo tarybos sprendimai priimami bendru sutarimu, o naujai susiklosčiusiai situacijai (dėl didesnio narių skaičiaus) neprieštaravo nė vienas iš miesto verslo tarybos narių (miesto prekybos, pramonės ir amatų rūmai, miesto krašto pramonininkų asociacija, miesto verslininkų asociacija). Be to, miesto prekybos, pramonės ir amatų rūmų bei miesto verslo tarybos atstovų parodymai patvirtino, kad didesnis verslo atstovų dalyvavimas užtikrino jų teises, o tai tik sustiprino išvadą, jog minėtos institucijos jokios žalos nepatyrė. Jokių duomenų, patvirtinančių, kad būtų sumenkintas pasitikėjimas miesto prekybos, pramonės ir amatų rūmais ar miesto verslo taryba, kad būtų inicijuotas kaltinamojo proteguoto asmens pašalinimas iš miesto verslo tarybos ir pan., byloje nebuvo nustatyta.

Atsižvelgdama į išdėstytą situaciją ir kaltinime suformuluotą abstraktaus, formalizuoto ir realiais duomenimis nepagrįsto didelės žalos požymio aprašymą, teisėjų kolegija nusprendė, kad neturi pagrindo daryti išvadą, jog pirmiau nurodytais teisės aktais pažeidžiančiais miesto mero veiksmais buvo sukurta tokia situacija, kuri būtų padariusi didelę žalą ne tik miesto prekybos, pramonės ir amatų rūmams ir miesto verslo tarybai, kurios paneigė patyrusios žalą, bet ir miesto savivaldybei. Byloje nenustatyta, kad kaltinamojo veiksmus tiesiogiai lėmė jo proteguojamo ar kito asmens neteisėta įtaka, kad nusikalstamus veiksmus būtų atlikę savivaldybėje ar kitose institucijose dirbantys asmenys, veikiami kaltinamojo, kad kaltinamasis būtų padaręs kitų nusikalstamų veikų, kad būtų išreikštas nepasitikėjimas juo ar miesto savivaldybe ir pan. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad nėra pagrindo teigti, jog miesto savivaldybei buvo padaryta didelė žala.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija prokuroro kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-200-697/2023

Šioje byloje asmuo buvo nuteistas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį už tai, kad, būdamas socialinės globos ir kompleksines paslaugas neįgaliems vaikams teikiančio paslaugų centro darbuotojas, reaguodamas į neįgalaus vaiko negatyvių emocijų pasireiškimą, delnu ir maisto plėvelės rulonu sudavė nenustatytą skaičių smūgių nukentėjusiajam per sėdmenis ir šlaunis. Kasaciniu skundu nuteistasis nesutiko, kad minėtais veiksmais tiek nukentėjusiajam, tiek paslaugų centrui ir valstybei buvo padaryta didelė žala – būtinas BK 228 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėties požymis.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad jei valstybės tarnautojas, viršydamas tarnybinius įgaliojimus, nukentėjusiajam padaro net ir nedidelę žalą sveikatai, tokia fizinė žala dažniausiai savaime vertinama kaip didelė žala BK 228 straipsnio prasme ne tik nukentėjusiajam, bet ir institucijai. Tačiau net ir tokiu atveju, nustatant didelės žalos požymį, būtina atsižvelgti į visas konkrečios bylos aplinkybes. Kasacinis teismas nurodė, kad nuteistasis atliko jam inkriminuotus veiksmus, nors buvo apmokytas ir žinojo, kaip elgtis su tokią negalią kaip nukentėjusysis turinčiu asmeniu (nesant galimybės

sutramdyti neigiamų emocijų protrūkio, kviesti greitąją medicinos pagalbą, pranešti atsakingiems asmenims ir vaiko tėvams). Taigi institucijos, kuri privalo rūpintis neįgaliais vaikais, darbuotojų – nuteistojo ir kito asmens – veiksmais nukentėjusiajam buvo padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas. Teisėjų kolegija sutiko su žemesnės instancijos teismų išvadomis, kad kaltinamojo veiksmais buvo padaryta didelė žala ne tik nukentėjusiajam, bet ir valstybei bei paslaugų centrui, nes: 1) viešųjų paslaugų paskirtis – rūpintis piliečiais ir gyventojais, užtikrinant ekonomiškai racionalų pagrindinius jų poreikius tenkinančių paslaugų teikimą, o šių paslaugų įgyvendinimas yra svarbi valstybės vykdomos viešosios politikos dalis; 2) nepaisant to, kad informacija dėl kaltinamojo paslaugų centre padarytos veikos prieš neįgalų asmenį nepateko į žiniasklaidos priemonės (nukentėjusiojo atstovės pagal įstatymą valia), tačiau net ir vienam asmeniui bei jo šeimos nariams padaryta žala, šiuo atveju grubus smurtas prieš nepilnametį neįgalų asmenį, nors valstybė per įstaigoje paslaugas teikiančius asmenis yra išipareigojusi jais rūpintis ir globoti, akivaizdžiai buvo iškreipta tarnybinės veiklos esmė, sumenkintas valstybės institucijos įvaizdis bei autoritetas, diskredituotas šios institucijos vardas (be to, iš bylos duomenų matyti, kad paslaugų centre lankėsi policija, jos atvykimu susidomėjo kitų vaikų – paslaugų gavėjų tėvai, klausinėjo, kas nutiko).

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas nuteistojo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-202-697/2023

BK 230 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl valstybės tarnautojui prilyginto asmens sampratos

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistasis kasaciniu skundu ginčijo jo pripažinimą valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu, teigdamas, kad jis, nors ir dirbo juridiniame asmenyje – socialines globos ir kompleksines paslaugas neįgaliesiems vaikams teikiančiame paslaugų centre, jokių administracinių įgaliojimų ar teisės veikti šio juridinio asmens vardu neturėjo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad kaltinime nuteistajam šie alternatyvūs BK 230 straipsnio 3 dalyje nustatyti požymiai neinkriminuoti, nuteistasis pripažintas valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu kaip asmuo, teikiantis viešąsias paslaugas.

Tikrindama, ar teismai teisingai nuteistąjį pripažino valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu, teisėjų kolegija išanalizavo nuteistojo darbo funkcijų turinį ir nustatė, kad nuteistasis, dirbdamas paslaugų centro (itin svarbias visuomenei viešąsias paslaugas atliekančios biudžetinės įstaigos) socialinio darbuotojo padėjėju, suprato šio centro tikslą, veiklos pobūdį, tiek centro, tiek tiesiogiai savo funkcijų reikšmę; jam buvo akivaizdu, kad tiek institucijos, tiek joje dirbančių darbuotojų (socialinių darbuotojų, jų padėjėjų) funkcijos neatsiejamai susijusios su viešojo intereso įgyvendinimu, o jis, įgyvendindamas savo, kaip socialinio darbuotojo padėjėjo, darbo funkcijas, teikia viešąją paslaugą. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nukentėjusiojo atstovė pagal įstatymą, sudariusi sutartį su paslaugų centru dėl savo vaiko socialinės globos (trumpalaikio atokvėpio socialinės globos paslaugos), turėjo teisėtą lūkestį, kad viešosios paslaugos bus atliktos tinkamai ir paslaugų centre dirbančių darbuotojų veiksmais nebus padaryta žalos jos neįgaliam vaikui. Taigi teisėjų kolegija sutiko su žemesnės instancijos teismų išvada, kad nuteistasis yra laikytinas valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu kaip viešąsias paslaugas atliekantis asmuo (BK 230 straipsnio 3 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-202-697/2023

BK 235 straipsnio 4 dalies taikymas

Dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą netaikymo

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistojo ir jo gynėjo kasaciniu skundu buvo ginčijamas asmens nuteisimas pagal BK 235 straipsnio 1 dalį už melagingų parodymų davimą teigiant, kad byloje buvo pažeistas draudimas versti duoti parodymus prieš save.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad draudimas versti duoti parodymus prieš save pažeidžiamas, jei kaip liudytojas apklausiamas asmuo, kuris faktiškai yra įtariamasis nusikalstamos veikos padarymu, tačiau dėl vieno ar kitų priežasčių apklausos metu nėra pripažintas įtariamuoju BPK nustatyta tvarka. Asmuo negali būti apklausiamas kaip liudytojas apie bet kokias aplinkybes, kurios galėtų būti pagrindas vėliau jam reikšti įtarimus ar kaltinimus ne tik tiriamoje baudžiamojoje byloje, bet ir bet kurioje kitoje baudžiamojo pobūdžio byloje. Nustatant, ar asmuo nebuvo verčiamas duoti parodymų prieš save, svarbu įvertinti, ar grėsmė asmeniui būti patrauktam baudžiamajon atsakomybėn yra ne tariama, o reali.

Kasacinis teismas nustatė, kad, duodamas parodymus kitoje byloje dėl kitų asmenų nusikalstamų veikų, kasatorius kartu turėjo duoti parodymus ir apie savo paties veiksmus, galinčius užtraukti baudžiamąją ar administracinę atsakomybę, t. y. esant pagrindo baimintis dėl galimos atsakomybės, pvz., už savo paties galbūt padarytą BK 300 straipsnyje nustatytą nusikalstamą veiką ar kuri nors ekonominio pobūdžio administracinį nusižengimą, nes, esant tokių veikų požymiams, joks procesinis sprendimas šioje situacijoje dėl kasatoriaus veikų nebuvo priimtas ir ateityje nebuvo kliūčių kitoje byloje jį priimti kasatoriui nepalankia linkme.

Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad teisėsaugos institucijoms turint tam tikrų objektyvių faktinių duomenų, kurie pagrįstai gali būti interpretuojami kaip atskleidžiantys asmens veikoje konkrečios nusikalstamos ar kitos baudžiamojo pobūdžio veikos (pvz., administracinio nusižengimo) požymius ir suteikiantys įtikinamą pagrindą įtarti asmenį padarius tokią veiką, kompetentingų pareigūnų procesinis nereagavimas į tokius duomenis, nepateikiant išvadų dėl jų teisinio vertinimo ir dėl tokio asmens tolesnio procesinio statuso, savaime negali paneigti minėto asmens teisės neduoti parodymų prieš save. Jei asmuo akivaizdžiai apklausiamas apie savo elgesį situacijoje, kai baudžiamojo pobūdžio veiką galimai daro ne tik kiti asmenys, bet ir jis pats (t. y. duodant parodymus apie kitus asmenis, atskleidžiami ir savo paties veiksmai ar neveikimas, dėl kurių nustatyta baudžiamojo pobūdžio atsakomybė), tuo atveju, kai dėl tam tikrų priežasčių – pavyzdžiui, teisėsaugos pareigūnų ir institucijų pozicijos – dėl tokio asmens baudžiamojo persekiojimo nepriimamas joks procesinis sprendimas arba apie tokį sprendimą asmuo nėra tinkamai informuotas, tokio asmens baudžiamojo pobūdžio persekiojimo tikimybė negali būti vertinama tik kaip hipotetinė. Laikantis priešingos nuomonės, būtų sudaromos prielaidos teisiniam netikrumui ir situacijoms, kai potencialaus įtariamojo (kaltinamojo) teisės neduoti parodymų prieš save garantijos priklausytų nuo apklausiant jam dar nežinomos turinčių teisę priimti šiuo klausimu sprendimus pareigūnų pozicijos, o kartu tai gali sudaryti galimybę manipuliuoti kaltinimui (ne)palankius parodymus duodančio liudytojo (ne)patraukimu baudžiamojo pobūdžio atsakomybėn.

Taigi kasacinis teismas konstatavo, kad kai esant duomenų apie asmens galbūt padarytą baudžiamojo pobūdžio veiką ir apklausiant tokį asmenį jo atsakymas į pateikiamus klausimus iš esmės reiškia baudžiamojo pobūdžio veikos požymių (ne)buvimo jo veikoje patvirtinimą ar paneigimą, o galutinis sprendimas dėl baudžiamojo pobūdžio atsakomybės jam netaikymo nėra priimtas, toks asmuo gali būti apklausiamas tik jo sutikimu, taikant baudžiamojo proceso įstatyme nustatytas teisės tylėti ir teisės į gynybą garantijas. Dėl to teisėjų kolegija nusprendė, kad, nagrinėjant kito asmens baudžiamąją bylą teisme, kasatorius negalėjo būti apklausiamas kaip neutralus liudytojas bendra tvarka. Faktas, kad baudžiamoji byla buvo nagrinėjama tik dėl kitų asmenų, negarantavo jo paties tik kaip liudytojo teisinės padėties. Jam užduodamų klausimų teisme pobūdis buvo akivaizdžiai susijęs ir su jo paties galimu apkaltinimu kitame procese, nes tokia galimybė procesine prasme nebuvo pašalinta, taigi, iš esmės buvo palikta atvira. Tai reiškia, kad kasatorius kaip liudytojas, nagrinėjant kito asmens baudžiamąją bylą teisme, galėjo būti apklausiamas tik supažindinus su teise atsisakyti duoti parodymus ir jo paties sutikimu bei nebūdamas įspėtas dėl baudžiamosios

atsakomybės už melagingų parodymų davimą, atsisakymą ar vengimą juos duoti. Kadangi šie reikalavimai nebuvo įvykdyti, vadovaujantis BK 235 straipsnio 4 dalies nuostatomis, kasatorius negali atsakyti pagal BK 235 straipsnio 1 dalį už melagingų parodymų davimą.

Atsižvelgdamas į tai, kas anksčiau išdėstyta, kasacinis teismas panaikino žemesnės instancijos teismų sprendimus ir bylą nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-190-511/2023

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo laikymasis

BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkto nuostatų laikymasis

Dėl non bis in idem principo pažeidimo

Apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu asmuo, kuriam byla nutraukta, nuteistas už tuos pačius veiksmus, dėl kurių jam prokuroro nutarimu ikiteisminis tyrimas jau buvo nutrauktas BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu, todėl pirmosios instancijos teismas pažeidė *non bis in idem* principą. Kasaciniame skunde prokuroras teigė, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkto, BPK 166 straipsnio nuostatas ir *non bis in idem* principu vadovavosi nepagrįstai.

Kasacinis teismas nurodė, kad BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatyta, jog baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas asmeniui, kuriam įsiteisėjo teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo arba teismo nutartis ar prokuroro nutarimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu. Šia nuostata įgyvendinamas draudimo persekioti ir bausti už tą patį nusikaltimą principas, įtvirtintas tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu. Tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT), tiek teismų praktikoje šis principas aiškinamas taip, kad, priėmus galutinį sprendimą byloje, negalima ne tik bausti, bet ir kartoti baudžiamojo proceso dėl identiškų arba iš esmės tų pačių teisiškai reikšmingų faktų.

Apžvelgiamoje byloje ikiteisminis tyrimas pradėtas tarnybinio pranešimo pagrindu. Tarnybiniame pranešime, be galimų piktnaudžiavimo, vykdant viešuosius pirkimus, veiksmų, taip pat nurodyta, kad asmuo, kuriam byla nutraukta, iš UAB „J“ darbuotojų už pagalbą bendrovei vykdomuose viešuosiuose pirkimuose ateityje priėmė dvi baltos spalvos lentynėles, už kurias jam nereikėjo atsiskaityti, todėl tikslinga pradėti ikiteisminį tyrimą dėl galimai padarytų nusikalstamų veikų, nustatytų BK 225 ir 228 straipsniuose. Tačiau ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas tik pagal BK 228 straipsnio 2 dalį dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi. Vėliau inicijuotas nusikalstamos veikos tyrimas ir pagal BK 225 straipsnio 4 dalį dėl kyšininkavimo.

Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad šiuo atveju ikiteisminio tyrimo pradėjimas pagal BK 225 straipsnio 4 dalį neprieštarauja BPK nuostatomis, tačiau, priėmus nutarimą nutraukti ikiteisminio tyrimo dalį dėl įtarimo pagal BK 228 straipsnio 2 dalį, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, buvo paneigta galimybė toliau tęsti baudžiamąjį persekiojimą ir pagal BK 225 straipsnio 4 dalį. Nutarime nutraukti ikiteisminio tyrimo dalį dėl įtarimo pagal BK 228 straipsnio 2 dalį, prokurorui įvertinus visus byloje surinktus duomenis, be kita ko, konstatuota, kad ikiteisminio tyrimo metu nenustatyta, jog asmens, kuriam byla nutraukta, veiksmus lėmė siekis pasipelnyti arba neteisėtai pagerinti kito asmens turtinę padėtį ar suteikti kitokios naudos. Nutarime taip pat teigiama, kad nebuvo gauta duomenų, jog šio asmens veiksams turėjo įtakos siekis kenkti tarnybai, pažeisti galiojančius norminius aktus. Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nurodė, kad tokie nutarimo teiginiai vienareikšmiškai patvirtina, jog asmens, kuriam byla nutraukta, veiksmuose nebuvo nustatyta jokios nusikalstamos veikos požymių, ir kartu paneigia vėliau jam dėl tų pačių veiksmų pagal BK 225 straipsnio 4 dalį pareikštame kaltinime nurodytą esminę jo kaltei pagrįsti aplinkybę – dviejų medienos plokščių lentynų priėmimą už palankumą ir išimtinę padėtį UAB „J“ ateityje, šiai dalyvaujant viešųjų pirkimų konkursuose.

Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad, palyginęs pareikštą įtarimą padarius BK 228 straipsnio 2 dalyje nustatytą nusikaltimą, dėl kurio prokuroro nutarimu ikiteisminis tyrimas

buvo nutrauktas, ir pirmosios instancijos teismo apkaltinamajame nuosprendyje suformuluotą kaltinimą pagal BK 225 straipsnio 4 dalį, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad asmuo, kuriam byla nutraukta, nuteistas iš esmės dėl tų pačių faktinių aplinkybių, dėl kurių ikiteisminis tyrimas jam buvo nutrauktas. Šiuo atveju sutampa tiek įtarimo, tiek kaltinimo esmė. Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad, esant įsiteisėjusiam prokuroro nutarimui nutraukti ikiteisminį tyrimą nenustačius asmens, kuriam byla nutraukta, veiksmuose nusikalstamos veikos požymių, neatnaujinus ikiteisminio tyrimo BPK 217 straipsnio nustatyta tvarka tolesnis tyrimas dėl tų pačių veiksmų nebuvo galimas, tačiau, nepaisant to, tyrimas vis tiek buvo tęsiamas ir priimtas neteisėtas apkaltinamasis nuosprendis.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas šioje byloje tinkamai pritaikė *non bis in idem* principą ir baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų nepadarė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-208-719/2023

BPK 109 straipsnio, 111 straipsnio 1 dalies, 115 straipsnio 1 dalies nuostatų laikymasis

Dėl subsidiariosios atsakomybės taikymo sąlygų

Apžvelgiamoje byloje vieno iš nuteistųjų gynėjas kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas, netinkamai sprendė subsidiariosios atsakomybės klausimą, todėl iš esmės pažeidė BPK 109 straipsnio, 111 straipsnio 1 dalies nuostatas. Anot kasatoriaus, VMI civilinis ieškinys nuteistajam pareikštas dėl valstybės biudžetui nesumokėtų mokesčių, tačiau jų mokėtojas yra ne nuteistasis, o UAB „B“, šiuo metu veikianti bei moki bendrovė, todėl civilinis ieškinys turėjo būti nukeiptas į UAB „B“ ir tik po to subsidiariai į nuteistąjį ir kitą baudžiamojon atsakomybėn patrauktą asmenį.

Teisėjų kolegija su šiais kasacinio skundo argumentais sutiko ir nurodė, kad juridinio asmens vadovas ir (arba) darbuotojas bei jo dalyvis juridinio asmens kreditoriui tiesiogiai atsako tik tada ir tik tokia apimtimi, kai kreditorius negali gauti savo reikalavimo patenkinimo iš juridinio asmens, t. y. kai: 1) juridinis asmuo (darbdavys), privalantis už darbuotoją atlyginti žalą, iki žalos atlyginimo išnyksta; 2) žala padaryta individualiam kreditoriui konkrečiai į jį nukreiptais neteisėtais veiksmais; 3) vadovas yra kaltas dėl tyčinio bankroto ir aišku, kad su kreditoriais bendrovė nebeatsiskaitys. Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad juridinio asmens vadovas ar kitas darbuotojas gali būti tiesioginės civilinės atsakomybės subjektas ir tais atvejais, kai mokestinės prievolės negalima išieškoti iš juridinio asmens dėl jo nemokumo, kuris suprantamas kaip nepajėgumas vykdyti turtinio pobūdžio prievolių, kurių mokėjimo terminai yra suėję. Visais minėtais atvejais juridinio asmens vadovas ir (arba) darbuotojas tiesiogiai kreditoriui atsako tik tada ir tik tokia apimtimi, kai kreditorius negali gauti savo reikalavimo patenkinimo iš juridinio asmens. Teismas, kiekvienu konkrečiu atveju įvertinęs visas bylos aplinkybes, turėtų spręsti, ar juridinio asmens nemokumas yra toks, kad nėra galimybių arba yra labai menkos galimybės išieškoti žalą iš paties mokesčių mokėtojo – juridinio asmens. Tokiu atveju tam, kad baudžiamojoje byloje būtų patenkintas žalos atlyginimo reikalavimas iš juridinio asmens vadovo ar kito darbuotojo, kuris nėra mokesčių mokėtojas, turi būti nustatyta: vadovo ar kito darbuotojo nusikalstama veika, dėl kurios valstybė patyrė žalą nesumokėtų mokesčių forma; žala, kurią sudaro dėl vadovo ar kito darbuotojo nusikalstamų veiksmų nesumokėta ir iš paties juridinio asmens dėl jo nemokumo negalima išieškoti mokesčių suma; priežastinis ryšys tarp vadovo ar kito darbuotojo veiksmų ir žalos; vadovo ar kito darbuotojo kaltė. Juridinio asmens – mokesčių mokėtojo – vadovo ar kito darbuotojo civilinės atsakomybės sąlygas turi įrodyti mokesčius administruojanti institucija. Tuo atveju, kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai (CK 2.50 straipsnio 3 dalis). Taigi, viena iš būtinųjų subsidiariosios atsakomybės sąlygų – juridinio asmens faktinis nemokumas.

Apžvelgiamoje byloje žemesnės instancijos teismai tinkamai neįvertino pačios UAB „B“ mokestinės prievolės atlyginimo galimybių. Apeliacinės instancijos teismas tik lakoniškai pasisakė,

kad nuteistasis neveikė UAB „B“ naudai ir šis juridinis asmuo nepatrauktas baudžiamojon atsakomybėn, todėl žalos atlyginimas už fizinio asmens (įmonės vadovo) padarytas nusikalstamas veikas negali būti perkeltas bendrovei, kuri dėl tokių jo veiksmų pati patyrė žalos. Tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas netinkamai atskyrė juridinio asmens civilinę atsakomybę už jam tenkančias neįvykdytas mokestines prievoles ir juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę. Kasacinis teismas pažymėjo, kad žalos, padarytos valstybei dėl nesumokėtų mokesčių, subjektas yra mokesčių mokėtojas, kuriam pagal įstatymą tenka prievolė mokėti valstybei atitinkamus mokesčius, šiuo atveju – įmonė, o įmonės vadovo atsakomybė, esant visumai pirmiau išdėstytų sąlygų, gali būti tik subsidiarioji. Aplinkybė, kad nuteistojo veiksmais buvo padaryta žala įmonei, šiuo požiūriu nėra reikšminga.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad bylos dalis dėl nuteistajam pareikšto civilinio ieškinio išspręsta pažeidus BPK 109 straipsnio, 111 straipsnio 1 dalies ir 115 straipsnio 1 dalies nuostatas. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalis dėl VMI pareikšto civilinio ieškinio naikintina ir perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-134-511/2023

BPK 154 straipsnio nuostatų laikymasis

Dėl elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo

Apžvelgiamoje byloje kasaciniame skunde nuteistasis kartu su gynėju teigė, kad jo asmeninių pokalbių negalėjo būti klausomasi ir jie negalėjo būti panaudoti šioje byloje, kadangi nuteistasis buvo kaltinamas apysunkių nusikaltimų padarymu.

Teisėjų kolegija nurodė, kad BPK 154 straipsnio 1 dalyje, be kita ko, nustatyta, kad kai pagal prokuroro prašymą yra priimta ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis, ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali klausytis asmenų pokalbių, perduodamų elektroninių ryšių tinklais, daryti jų įrašus, kontroliuoti kitą elektroninių ryšių tinklais perduodamą informaciją ir ją fiksuoti bei kaupti, jeigu yra pagrindas manyti, kad tokiu būdu galima gauti duomenų apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų, sunkų ar apysunkį nusikaltimą arba apie nesunkius nusikaltimus, nurodytus BK 152¹ straipsnyje, 162 straipsnio 2 dalyje, 170 straipsnyje, 198² straipsnio 1 dalyje, 309 straipsnio 2 dalyje, arba jeigu yra pavojus, kad nukentėjusiajam, liudytojui ar kitiems proceso dalyviams arba jų artimiesiems bus panaudotas smurtas, prievartavimas ar kitokios neteisėtos veikos.

Šioje byloje nustatyta, kad, atliekant ikiteisminį tyrimą kitoje baudžiamojoje byloje, apylinkės teismo nutartimi buvo leista klausytis tam tikrų asmenų telefoninių pokalbių, daryti jų įrašus, juos fiksuoti bei kaupti, nes tokiu būdu galima gauti duomenų apie BK 222 straipsnio 1 dalyje nustatytą apysunkį nusikaltimą. Klausantis šių asmenų telefoninių pokalbių, buvo gauta duomenų apie nuteistojo galimai padarytus nusikaltimus, nustatytus BK 202 straipsnio 1 dalyje ir 300 straipsnio 1 dalyje, dėl to buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad nors BPK 154 straipsnyje nėra pateiktas asmenų, kuriems gali būti taikoma ši prievartos priemonė, sąrašas, tačiau, atsižvelgiant į jos taikymo tikslus, tokie asmenys nustatomi pagal tai, ar yra pakankamas pagrindas manyti, kad jų klausantis gali būti gauta duomenų apie BPK 154 straipsnyje nurodytus nusikaltimus. Procesinės prievartos priemonės taikymo teisėtumo nepaneigia ir tai, kad buvo leista klausytis kitų asmenų, o ne tiesiogiai nuteistojo pokalbių, nes kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad baudžiamajame procese įrodymais taip pat laikytini tokie duomenys, kurie gauti apie asmens, dėl kurio buvo atliekama slapta elektroniniais ryšiais (telekomunikacijų tinklais) perduodamos informacijos turinio kontrolė, nusikalstamos veikos bendrininkus ar kitus su jo daroma nusikalstama veika susijusius asmenis. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad dėl faktinio procesinių prievartos priemonių taikymo pagrindo nuteistajam apeliacinės instancijos teismas atskirai nepasisakė, tačiau iš apeliacinio teismo nutarties konteksto galima spręsti, kad buvo įvertintos ir jų taikymo aplinkybės bei tikslingumas. Būtent taikant procesines prievartos priemones buvo surinkta duomenų apie padarytas nusikalstamas veikas. Neatlikus skundžiamų ikiteisminio tyrimo veiksmų, būtų apsunkintas ar apskritai neįmanomas tiek nusikalstamų veikų ištyrimas, tiek visų jose

dalyvavusių asmenų nustatymas. BK 202 straipsnio 1 dalyje nustatytas nusikaltimas, už kurio padarymą kaltu pripažintas nuteistasis, priskiriamas apysunkiems nusikaltimams (BK 11 straipsnio 4 dalis). Taigi šis nusikaltimas patenka į sąrašą nusikaltimų, dėl kurių gali būti taikoma BPK 154 straipsnyje nurodyta procesinė prievartos priemonė. Tai, kad nusikalstama veika, dėl kurios buvo sankcionuota elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, vėliau (ikiteisminio tyrimo ar bylos nagrinėjimo metu) buvo perkvalifikuota pagal kitą BK normą, savaime nepaneigia šių duomenų reikšmės ir jų naudojimo baudžiamajame procese galimybių (leistinumo). Nusikalstamos veikos kvalifikavimo pakeitimas baudžiamojo proceso metu negali nulemti teisėtai gautų duomenų neleistinumo.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai nepadarė esminių BPK pažeidimų, dėl to nuteistojo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201-719/2023

BPK 158 straipsnio 4 dalies, 159 straipsnio 3 dalies, Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo 5 straipsnio 4 dalies nuostatų laikymasis

Dėl provokacijos atliekant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus

Apžvelgiamoje byloje prokuroras kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai pripažino, kad kriminalinės žvalgybos tyrimą vykdę pareigūnai išprovokavo išteisintąjį padaryti nusikalstamą veiką.

Kasacinis teismas nurodė, kad esminė nusikalstamos veikos imitavimo veiksmų (toliau – NVIV) vykdymo teisėtumo sąlyga yra draudimas provokuoti asmenį padaryti nusikalstamą veiką. Baudžiamoji teisė neatlieka savo paskirties, kai baudžiamoji atsakomybė taikoma už veikas, kurios padaromos pačios valstybės iniciatyva. Valstybė turi pareigą imtis visų priemonių, kad nusikalstamos veikos nebūtų daromos, ir jokių atveju pati nekurstyti tokių veikų darymo. Draudimas provokuoti padaryti nusikalstamą veiką tiesiogiai įtvirtintas tiek Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo (toliau – KŽĮ) 5 straipsnio 4 dalyje, tiek BPK 158 straipsnio 4 dalyje, 159 straipsnio 3 dalyje. Provokacija KŽĮ 5 straipsnio 4 dalyje apibrėžta kaip spaudimas, aktyvus skatinimas ar kurstymas padaryti nusikalstamą veiką apribojant asmens veiksmų pasirinkimo laisvę, jeigu dėl to asmuo padaro ar kėsinaisi padaryti nusikalstamą veiką, kurios prieš tai neketino padaryti. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismų praktikoje yra ne kartą konstatuota, jog asmuo, atliekantis NVIV, negali skatinti, įtikinėti ar kitokiais veiksmais kurstyti asmens padaryti konkrečią nusikalstamą veiką, kad provokavimo faktas turi būti konstatuojamas, kai bylos aplinkybės leidžia padaryti išvadą, jog atitinkama nusikalstama veika nebūtų buvusi padaryta be valstybės pareigūnų ar su jų žinia veikiančių privačių asmenų įsikišimo.

Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad netoleruotina tokia nusikalstamos veikos įrodinėjimo praktika, kai teismui sąmoningai pateikiama tik dalis informacijos apie NVIV vykdymą, pavyzdžiui, tik apie finalinę operacijos stadiją, bet nepateikiama tikslios informacijos apie tai, kokių būdu buvo susisiepta su įtariamu asmeniu ir koks buvo ankstesnis bendravimas su juo turinys. Tokios tikslios informacijos nebuvimas neabejotinai trukdo teismui išsamiai patikrinti, ar kaltinamasis nebuvo provokuojamas padaryti nusikalstamą veiką. Tokiu atveju teismas gali pripažinti NVIV metu gautus duomenis leistinu įrodymu tik pašalinęs minėtą informacijos spragą.

Apžvelgiamoje byloje išteisintasis buvo kaltinamas prekyba poveikiu. Kaltinimas buvo grindžiamas duomenimis, gautais atliekant kriminalinę žvalgybą – taikant NVIV, taip pat šiuos veiksmus organizavusių ir atlikusių pareigūnų parodymais. Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje nenustatyta, jog išteisintasis būtų pats siūlęs NVIV dalyviams neteisėtą pagalbą atliekant techninę apžiūrą. Byloje taip pat nėra duomenų apie tai, kas ir kokių būdu susisiektų su išteisintuoju ir susitarė su juo dėl susitikimo prie techninės apžiūros stoties, kas ir su kokio turinio prašymu kreipėsi į išteisintąjį. Teismui pateiktuose garso įrašuose, kuriuose užfiksuoti vieno iš NVIV dalyvio ir išteisintojo pokalbiai, užfiksuota, kad būtent NVIV dalyvis pirmas ir savo iniciatyva klausė išteisintojo, kiek pinigų jis turi jam sumokėti. Be to, NVIV organizavusio ir šiuos veiksmus

vykdžiusių pareigūnų parodymai apeliacinės instancijos teismo pripažinti nenuosekliais ir prieštaringais.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai pripažino, jog valstybės pareigūnai ieškojo būdų kontaktui su išteisintuoju užmegzti, patys jam sistemingai rašė žinutes, skatino padėti, susitikti, o vienas iš NVIV dalyvių pats pasiūlė jam atlygį už pagalbą atliekant automobilio techninę apžiūrą, todėl išteisintasis jam inkriminuotus veiksmus atliko tik skatinamas pareigūnų, jų iniciatyva, ir jei pareigūnai nebūtų atlikę aktyvių veiksmų, inkriminuota veika nebūtų buvusi įvykdyta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-171-788/2023

II. CIVILINĖS BYLOS

Paveldėjimo teisė

Dėl termino palikimui priimti atnaujinimo

Ieškovas kreipėsi į teismą ir prašė teismo atnaujinti praleistą trijų mėnesių terminą palikimui priimti po jo dėdės mirties, panaikinti Lietuvos Respublikai išduotą paveldėjimo perėjimo valstybei liudijimą.

Ieškovas teigė, kad apie dėdės mirties faktą jis sužinojo tik daug vėliau po jo mirties iš buvusios dėdės sutuoktinės dukters, iki tol ieškovui niekas nepranešė apie dėdės mirtį, ieškovas nedalyvavo jo laidotuvėse. Pažymėjo, kad jis ilgą laiką nebendravo su dėde ir jo sūnumi, kurį laiką buvo išvykęs dirbti į užsienį, todėl santykiškai palaiapsniui atšalo ir nutrūko.

Bylą nagrinėję žemesnės instancijos teismai ieškovo reikalavimų netenkino. Teismai konstatavo, kad ieškovas nesidomėjo ne tik garbaus amžiaus dėde, bet ir kitais giminaičiais, pripažino, kad su palikėju ryšių nepalaikė, nors tam nebuvo jokių objektyvių kliūčių, jo nelankė, nebendravo, nesirūpino jo sveikatos būkle, t. y. nei iki dėdės mirties, nei po jos per protingą terminą neatliko jokių aktyvių veiksmų, kurie reikštų jo valią dėdės palikimą priimti. Bylą nagrinėję teismai nusprendė, kad ieškovas, tikėdamasis galimai pretenduoti pagal įstatymą į mirusiojo palikimą, dėdei esant vyresnio amžiaus (šią aplinkybę ieškovas žinojo), privalėjo realiai įvertinti situaciją ir, net ir būdamas išvykęs į užsienį, aktyviau domėtis dėdės sveikatos būkle ar apskritai juo domėtis.

Kritikuodamas teismų sprendimus, ieškovas, be kita ko, teigė, kad svarbia termino palikimui priimti praleidimo priežastimi turi būti pripažinta būtent aplinkybė, kad ieškovas nežinojo apie dėdės mirtį, taigi apie palikimo atsiradimo faktą, o ne su dėdės nebendravimu ar rūpinimusi juo susijusios aplinkybės.

Kasacinis teismas nurodė, kad esminė sąlyga paveldėti pagal įstatymą – atitinkamo laipsnio kraujo giminystės ryšio buvimas su palikėju. Paveldėjimo teisiniai santykiai grindžiami šeimos paveldėjimo principu, kuris reiškia, kad po asmens mirties jo turtą įgyja įstatymu nustatyto laipsnio giminaičiai, o palikimo perėjimas valstybei yra šio principo išimtis.

Taigi teisėjų kolegija sutiko su kasacinio skundo argumentais, kad CK 5.11 straipsnyje nustatyta, kas turi teisę būti įpėdiniais pagal įstatymą – giminystės ryšiais susiję asmenys, ir nenustatyta jokių papildomų sąlygų asmenims, turintiems teisę paveldėti pagal įstatymą, todėl teismų nurodyta aplinkybė, kad ieškovas nebendravo su dėde, nėra įstatyme įtvirtintas pagrindas neatnaujinti termino. Įpėdinis, pretenduojantis į palikimą, iki palikimo atsiradimo neturi pareigų, susijusių su palikimo atsiradimu. Įpėdinio santykiai su palikėju vertintini tik moralės požiūriu, nes įstatymo leidėjas paveldėjimo teisės įgyvendinimą sieja tik su aktyviais įpėdinio veiksmais ir nenustato įpėdiniui jokių neigiamų pasekmių dėl jo neveikimo iki palikimo atsiradimo momento. Apeliacinės instancijos teismas, pripažinęs ieškovą pažeidusiu pareigą „intensyviau bendrauti“ su palikėju turint tikslą ateityje paveldėti mirusiojo turtą, nenurodė tokio kriterijaus teisinio pagrindo, todėl apeliacinės instancijos teismo argumentai, susiję su palikėjo ir įpėdinio bendravimo dažnumu, trukme, intensyvumu, pripažinti nepagrįstais.

Konstatuota, kad palikimo priėmimas ar nepriėmimas, taip pat bendravimas ar nebendravimas su palikėju yra tik įpėdinio teisė, bet ne pareiga, todėl byloje vertinant aplinkybes ir priežastis, dėl kurių laiku nebuvo priimtas palikimas, įpėdinio nebendravimas su palikėju, nesidomėjimas jo gyvenimu paprastai negali turėti reikšmės termino palikimui priimti atnaujinimui, nes priešingu atveju netektų prasmės palikimo priėmimo termino nustatymas, o būtų svarbu tik tai, ar įpėdinis apskritai kažkada išreiškė valią priimti palikimą, nepaisant to, kada ši valia buvo pareikšta.

Dėl įpėdinio nežinojimo apie palikėjo mirtį kasacinis teismas nurodė, kad ši aplinkybė savaime nereiškia, jog terminas palikimui priimti praleistas dėl svarbių priežasčių. Kiekvienu konkrečiu atveju turi būti sprendžiama, ar egzistavo tam tikros objektyvios, nuo įpėdinio valios nepriklausančios aplinkybės, kliudžiusios apie tokį faktą sužinoti ir tinkamai įgyvendinti teises į palikimą. Bylą nagrinėję teismai nenustatė objektyvių aplinkybių, dėl kurių ieškovas negalėjo sužinoti apie palikėjo mirtį, todėl pagrįstai konstatavo, kad nėra pagrindo atnaujinti praleistą terminą palikimui priimti.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-275-378/2023

Prievolių teisė

Dėl prievolės tinkamo įvykdymo, kai ją vykdant pasikeičia atsakingasis partneris pagal jungtinės veiklos sutartį

Ieškovė teismo, be kita ko, prašė pagal rangos sutartį su atsakove atliktus darbus pripažinti papildomais ir įpareigoti atsakovę apmokėti jų kainą.

Ieškovė ir atsakovė pasirašė statybų rangos sutartį, pagal kurią visi atsiskaitymai vykdomi tik su atsakinguoju partneriu. Tokia nuostata įtvirtinta ir jungtinės veiklos sutartyje, kurią, dalyvaudami viešajame darbų pirkime ir siekdami rangos sutartį vykdyti kooperuodamiesi kaip partneriai, sudarė ieškovė ir trečiasis asmuo, byloje pareiškęs savarankiškus reikalavimus.

Trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, teismo prašė faktiškai atliktų papildomų darbų apmokėjimą priteisti jo naudai, kadangi, prasidėjus bylai, jungtinės veiklos partneriai – ieškovė ir trečiasis asmuo – pakeitė atsakingąjį partnerį ir susitarė juo paskirti trečiąjį asmenį, kuris vadovaus jungtinei veiklai ir tvarkys partnerių bendruosius reikalus, atliks visus veiksmus (įskaitant ir partnerių atstovavimą santykiuose su užsakove ir trečiaisiais asmenimis) pagal rangos sutartį.

Pirmosios instancijos teismas iš esmės ieškinį tenkino. Spręsdamas dėl trečiojo asmens savarankiškų reikalavimų, teismas atsižvelgė į tai, kad ginčo prievolės (sumokėti už papildomų darbų atlikimą) įvykdymo momentas suėjo iki jungtinės veiklos sutarties pakeitimo, pagal kurį atsakinguoju partneriu tapo trečiasis asmuo. Kadangi ginčo prievolės įvykdymo momentas suėjo laikotarpiu, kai statybų rangos sutarties ir jungtinės veiklos sutarties pagrindu atsakingojo partnerio pareigas ėjo ieškovė, dėl to būtent ji, o ne trečiasis asmuo, turi teisę priimti ginčo prievolės įvykdymą iš atsakovės.

Tokį teismo sprendimą apeliacinės instancijos teismas paliko nepakeistą.

Kasaciniame skunde trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, iškėlė klausimą, kuriam iš jungtinės veiklos partnerių turi būti įvykdyta prievolė pagal rangos sutartį, kai prievolės vykdymo metu pasikeičia atsakingasis partneris.

Kasacinis teismas nurodė, kad partnerių pagal jungtinės veiklos sutartį ir atsakingojo partnerio (jei toks yra paskirtas) santykiai yra atstovavimo teisiniai santykiai (šie (pirmiausia) yra materialiosios teisės institutas (CK 2.132–2.151, 6.756–6.765 straipsniai), kuriems būdingas dualizmas. Vidiniuose santykiuose atsakingasis partneris vadovauja jungtinei veiklai, priima ir paskirsto gautas lėšas, tvarko partnerių bendruosius reikalus (vidinis atstovavimas), o išoriniuose santykiuose su kitais asmenimis atsakingasis partneris veikia kaip jungtinės veiklos partnerių atstovas (išorinis atstovavimas). Pagal bendrąją taisyklę, atstovavimo teisinių santykių pradžia siejama su atitinkamo teisinio atstovavimo

santykių pagrindo, kuris paprastai apibrėžia ir atstovavimo apimtį, atsiradimu (įstatymo, administracinio akto ar sandorio įsigaliojimu, teismo sprendimo įsiteisėjimu ir pan.).

Aiškindamas atsakingąją partnerę keičiančio susitarimo nuostatas, kasacinis teismas nusprendė, kad, pakeisdamos atsakingąją partnerę, šalys susitarė dėl neriboto atstovavimo, kuris reiškia, kad naujai atsakingajai partnerei pavedama toliau tvarkyti visus neužbaigtus ir naujus bendrus partnerių reikalus pagal jungtinę veiklą, neatsižvelgiant į tai, kad tam tikros aplinkybės atsirado iki jungtinės veiklos sutarties pakeitimo. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, tam tikros reikalavimo teisės į trečiuosius asmenis atsiradimo momentas, tarp partnerių egzistuojant atstovavimo teisiniais santykiams, nagrinėjamu atveju nėra teisiškai reikšmingas, kadangi šalys abipusiu susitarimu nutarė visas buvusios atsakingosios partnerės funkcijas ir teises (įskaitant ir teisę priimti visus atsiskaitymus iš atsakovės) perduoti naujai atsakingajai partnerei. Priešingas aiškinimas neatitiktų protingumo bei racionalumo kriterijų, nes partneriams materialiuosiuose teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis tuo pačiu metu atstovautų du partneriai, tai sudarytų neapibrėžtumo situaciją tiek patiems jungtinės veiklos partneriams, tiek ir tretiesiems asmenims, keltų ginčų kilimo grėsmę.

Apibendrinus pažymėta, kad sprendžiant klausimą, kuriam iš bendrosios jungtinės veiklos atsakingųjų partnerių santykiuose su trečiaisiais asmenimis, kai vykdoma sutartį atsakingasis partneris šalių susitarimu pakeičiamas kitu, turi būti įvykdytas atsiskaitymas už atliktus darbus pagal rangos sutartį, yra svarbus ne reikalavimo teisės sumokėti už konkrečius atliktus darbus momentas, bet skolininko prievolės vykdymo momentas. Jeigu galiojant rangos sutarčiai pasikeitė jungtinės veiklos sutarties atsakingasis partneris, nuo šio momento tretieji asmenys turi atsiskaityti už atliktus darbus naujai paskirtam atsakingajam partneriui, nebent jungtinės veiklos sutartyje partnerių būtų aiškiai aptarta, kad tam tikros prievolės dalys pagal sutartį turi būti vykdomos kitiems partneriams.

Atsakovės prievolė buvo vykdoma teismo sprendimo pagrindu, tuo momentu atsakingoji partnerė pagal jungtinės veiklos sutartį buvo trečiasis asmuo, todėl tinkamu atsakovės prievolės įvykdymu laikytinas prievolės įvykdymas trečiajam asmeniui.

Kasacinis teismas, remdamasis nurodytais argumentais, panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimų dalis, kuriomis tenkintas ieškovės reikalavimas ir atmestas trečiojo asmens savarankiškas reikalavimas dėl papildomų darbų kainos apmokėjimo. Dėl šių panaikintų dalių priimtas naujas sprendimas – trečiojo asmens savarankiškus reikalavimus tenkinti, o ieškinį atmesti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-248-381/2023

Civilinė atsakomybė

Dėl teismo veiksmų baudžiamajame procese teisėtumo vertinimo

Ieškovas prašė priteisti iš atsakovės Lietuvos valstybės turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą bei procesines palūkanas už tai, kad jam nepagrįstai ilgą laiką tiek ikiteisminio tyrimo, tiek bylos nagrinėjimo teisme metu buvo tęsiama reikšmingais ir pakankamais pagrindais nemotyvuota kardomoji priemonė – suėmimas, o pirmosios instancijos teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu suėmimas pratęstas be motyvų.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino iš dalies, priteisdamas ieškovui iš atsakovės tik turtinės žalos atlyginimą, t. y. išlaidas už gynėjo suteiktą pagalbą baudžiamajame procese bei procesines palūkanas. Atsisakydamas priteisti neturtinės žalos atlyginimą, teismas padarė išvadą, kad ieškovo išteisinimas savaime nepagrindžia valstybės institucijų pareigūnų neteisėtų veiksmų; be to, nagrinėdamas civilinį ieškinį dėl žalos atlyginimo, teismas nenagrinėja valstybės institucijų pareigūnų priimtų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo, kadangi tai buvo atlikta baudžiamajame procese apeliacinės instancijos teismo.

Apeliacinės instancijos teismas nauju sprendimu ieškinį atmetė visiškai. Pritardamas teismui dėl neturtinės žalos atlyginimo nepriteisimo, teismas nurodė sutinkantis su išvada, jog ieškovas neįrodė valstybės institucijų neteisėtų veiksmų. Nenustačius atsakovės neteisėtų veiksmų, apeliacinės instancijos teismo pripažinta, kad ieškovas neturi teisės ir į turtinės žalos atlyginimą.

Kasacinis teismas priminė savo praktiką, kurioje, be kita ko, nurodoma, kad tai, jog civilinio proceso tvarka skundžiami veiksmai baudžiamajame procese nebuvo įvertinti kaip neteisėti, neužkerta kelio konstatuoti jų neteisėtumą civilinio proceso tvarka; kad suėmimo teisėtumas turi būti vertinamas ne tik pagal nacionalinės teisės, bet ir pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio reikalavimus, o juos pažeidus, paprastai priteisiamas žalos atlyginimas. Bylai aktualių ieškovo suėmimo pagrindų kontekste kasacinis teismas išdėstė konkrečius savo ir EŽTT praktikos reikalavimus, pagal kuriuos turi būti atliekamas suėmimo teisėtumo vertinimas.

Kasacinis teismas, patikrinęs skundžiamus teismų sprendimus, nustatė, kad nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas ieškovo ieškinyje nurodytų argumentų pagrįstumą dėl neteisėtai tęsiamos kardomosios priemonės – suėmimo, netyrė ir nevertino baudžiamąjį procesą metu priimtų teismų procesinių sprendimų. Nurodyta, kad teismas privalo, vadovaudamasis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir EŽTT praktikos nuostatomis, išnagrinėti ieškovo argumentus dėl suėmimo teisėtumo, išanalizuoti baudžiamąjį procesą metu priimtas nutartis dėl ieškovo suėmimo, motyvuotai nustatydamas, ar, tęsiant ieškovui šios kardomosios priemonės taikymą, buvo nurodyti visą suėmimo laikotarpį pateisinantys reikšmingi ir pakankami pagrindai, ar teismų išvados dėl šių pagrindų buvimo paremtos konkrečiomis bylos aplinkybėmis, kurios, atsižvelgiant į BPK reikalavimus ir kasacinio teismo bei EŽTT praktiką, yra aktualios darant tokias išvadas, ar nutarčių dėl suėmimo motyvavimas šiuo aspektu yra nuoseklus, ar tinkamai atsakyta į gynybos argumentus skundžiant suėmimo taikymą ir prašant jį pakeisti švelnesnėmis kardomosios priemonėmis; ar buvo ne tik formaliai, bet ir realiai bei motyvuotai apsvastyta ir atmesta alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybė, ypač tais atvejais, kai suėmimas buvo pratęsiamas vadovaujantis tik pabėgimo pavojumi.

Kasacinis teismas taip pat priminė, kad apkaltinamojo nuosprendžio, kuriuo paskirta laisvės atėmimo bausmė, priėmimas savaime negali pateisinti griežčiausios kardomosios priemonės – suėmimo taikymo ir neatleidžia teismo nuo pareigos tokį taikymą motyvuoti. Kadangi apžvelgiamoje byloje priimtuose teismų sprendimuose neatsakyta į ieškovo argumentus dėl nemotyvuoto apkaltinamąjį nuosprendį priėmusio pirmosios instancijos teismo sprendimo jam paskirtą kardomąją priemonę – suėmimą – palikti nepakeistą, kasacinis teismas nurodė apeliacinės instancijos teismui išanalizuoti šiuo aspektu reikšmingą apygardos teismo nuosprendžio ieškovo baudžiamąjoje byloje turinį ir motyvuotai įvertinti, ar šiuo nuosprendžiu pratęsiant ieškovo suėmimą buvo įvykdyta teismo pareiga tinkamai motyvuoti tokį sprendimą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad, atsakant į argumentus dėl suėmimo teisėtumo, reikia įvertinti ir tai, ar kompetentingos institucijos ir pareigūnai, organizuodami suimto ieškovo baudžiamąjį procesą, įvykdė ypatingo stropumo pareigą (kartu ir BPK įtvirtintą bendrąją rūpestingumo pareigą), be kita ko, kokios reikšmės jos vykdymui užtikrinant, kad ieškovas būtų laikomas suimtas kiek įmanoma trumpiau, turėjo ieškovo nurodomi ikiteisminio tyrimo trūkumai. Šiame kontekste atsižvelgtina į tirtos nusikalstamos veikos aplinkybes, baudžiamąjį procesą metu surinktų įrodymų visumą, atitinkamų tyrimo veiksmų atlikimo procesinį poreikį ir galimybes atsižvelgiant į konkrečią procesinę situaciją, galimų gauti duomenų potencialią įrodomąją reikšmę, tyrimo veiksmų neatlikimo ar pavėluoto atlikimo procesinius padarinius ir kt.

Kasacinis teismas padarė išvadą, kad teismai savo procesiniuose sprendimuose nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos praktikos dėl teismo neteisėtų veiksmų baudžiamajame procese teisėtumo vertinimo, tokių veiksmų vertinimą atlikę tik vadovaudamiesi baudžiamąjį procesą tvarka atliktu jų teisėtumo patikrinimu, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-258-916/2023

Dėl (solidariosios) atsakomybės, kai žala padaroma taikant laikinas apsaugos priemones

Ieškovė Kauno miesto savivaldybės administracija prašė teismo dviejose civilinėse bylose priteisti iš atsakovių žalos atlyginimą bei procesines palūkanas. Ieškovė nurodė, kad nuostolius patyrė

dėl laikinųjų apsaugos priemonių – pirkimo procedūrų sustabdymo, kurių prašė kitose civilinėse bylose ieškinius dėl pirkimo procedūrų teisėtumo pateikusios atsakovės, pritaikymo.

Pirmosios instancijos teismo sprendimais ieškovei priteistas žalos, patirtos dėl žuvies ir mėsos viešųjų pirkimų procedūrų sustabdymo, atlyginimas. Abiejose bylose apeliacinės instancijos teismai iš esmės paliko nepakeistus pirmosios instancijos teismų sprendimus, patikslindami tik bylinėjimosi išlaidų paskirstymą.

Kasaciniame skunde atsakovės iš esmės teigė, kad solidarioji deliktinė atsakomybė joms taikyta nepagrįstai, be kita ko, nesant kaltės, o ieškovei neįrodžius žalos.

Kasacinis teismas išaiškino, kad Kauno miesto savivaldybės administracija yra savivaldybės lėšų, kuriomis viešuosiuose pirkimuose buvo siekiama įsigyti maisto produktų darželiams, administratorė, taigi atsakinga už jų panaudojimą. Laikinosios apsaugos priemonės buvo taikomos ieškovės vykdytiems viešiesiems pirkimams, kurių teisėtumą ginčijo atsakovės viešųjų pirkimų bylose, todėl ieškovė, kaip suinteresuotas asmuo, turėjo teisę kreiptis į teismą prašydama priteisti iš atsakovių nuostolių atlyginimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad atsakovių ieškiniai viešųjų pirkimų bylose buvo atmesti, teismų sprendimai įsiteisėję, todėl atsakovių neteisėti veiksmai pagal CPK 146 straipsnio 2 dalį nustatyti pagrįstai.

Byloje nustatytos faktinės aplinkybės, kasacinio teismo vertinimu, taip pat sudarė pagrindą spręsti apie atsakovių kryptingą veikimą ir sąmoningą neteisėtų veiksmų, lėmusių nuostolių atsiradimą, suplanavimą. Atsakovės, kurių atsakomybė kildinama iš delikto, turėjo bendrą interesą siekdamas iš jų prašymu taikytų laikinųjų apsaugos priemonių kitose civilinėse bylose gauti naudos ir jų veiksmai susiję su padariniais (žala ieškovei). Taigi atsakoves sieja bendri veiksmai dėl padarinių ieškovei – atsakovės veikė bendradarbiaudamos ir atliko neteisėtus veiksmus, gavo iš to naudos, o nustatyti, kiek kuri atsakovė konkrečiai prisidėjo prie žalos ieškovei atsiradimo, nebuvo galima, nes atsakovės siekė bendro tikslo – kad kuo ilgiau užsitęstų viešųjų pirkimų procesai ir nebūtų sudarytos pirkimų sutartys su centralizuotus pirkimus laimėjusiais tiekėjais, taip atsakovėms gaunant naudą joms vykdant maisto produktų tiekimą didesnėmis kainomis pagal atskiras sutartis, o ieškovei patiriant papildomų išlaidų perkant tuos pačius produktus už didesnę kainą. Nurodytos išvados teikė pagrindą konstatuoti atsakovių subjektyvų bendrininkavimą, kadangi jos apie viena kitos veiksmus žinojo, juos koordinavo, žalą ieškovei sukėlė šių subjektų veiksmai skirtingose bylose siekiant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ieškovės vykdomuose maisto produktų centralizuotuose pirkimuose. Šios išvados nepaneigia aplinkybė, kad viena iš atsakovių nebuvo visų bylų, kuriose buvo taikytos laikinosios apsaugos priemonės, dalyve.

Kasacinis teismas nurodė, kad teismai pagrįstai nustatė, jog ieškovės prašomus atlyginti nuostolius sudaro maisto produktų kainų skirtumas, t. y. ieškovės turėtos didesnės (papildomos) išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), kurių ši nebūtų patyrusi, jeigu ne atsakovių neteisėti veiksmai. Teismai taip pat pagrįstai laikėsi taisyklės, kad nustatant konkrečių nuostolių dydį atlyginamas skirtumas tarp turtinės padėties, kurioje kreditorius (ieškovė) būtų buvęs, jei nebūtų buvę delikto, ir kurioje jis atsidūrė dėl pažeidimo. Nagrinėtoje byloje ieškovė įrodė tiek apskritai žalos faktą, tiek ir jos dydį, o atsakovės jokio kito nuostolių apskaičiavimo metodo nepasiūlė (CPK 178 straipsnis).

Kasaciniame byloje konstatuota, kad bylą nagrinėję teismai tinkamai taikė solidariają civilinę deliktinę atsakomybę ir įrodinėjimą bei įrodymų vertinimą reglamentuojančias teisės normas ir nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos nenukrypo. Dėl nurodytų priežasčių apeliacinės instancijos teismo nutartys paliktos nepakeistos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-262-684/2023

Civilinio proceso teisė

Dėl diskriminacijos fakto įrodinėjimo

Ieškovas kreipėsi į teismą, ginčydamas darbo sutarties su atsakove nutraukimą tuo pagrindu, kad jis neišlaikė išbandymo.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Nors teismas atmetė atsakovės argumentus dėl ieškovo seksualinio priekabiavimo prie kitos darbuotojos kaip neįrodytus, remdamasis kitomis aplinkybėmis, padarė išvadą, kad atsakovė įrodė, jog egzistavo sąlygos susiformuoti jos subjektyviai pozicijai, kad ieškovas darbui netinka.

Apeliacinės instancijos teismas ieškinį patenkino iš dalies ir pripažino ieškovo atleidimą iš darbo neteisėtu. Šio teismo vertinimu, pirmosios instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, jog egzistavo teisėta priežastis atleisti ieškovą iš darbo.

Kasaciniame skunde atsakovė, be kita ko, teigė, kad, priešingai nei vertino teismai, jos nurodytas ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos atsakovės darbuotojos faktas pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą yra preziumuojamas, taigi laikomas nustatytu, todėl ji šio fakto buvimo neprivalo įrodinėti.

Kasacinis teismas paaiškino, kad įstatymuose nustatytos prezumpcijos paprastai yra susietos su tam tikromis aplinkybėmis, kurioms esant preziumuojami faktai pripažįstami egzistuojančiais tikrovėje. Kokiomis aplinkybėmis vieni ar kiti faktai preziumuojami, paprastai nurodoma materialiosios teisės normose. Preziumuojamus faktus nurodo šalys ir kiti dalyvaujantys byloje asmenys savo procesiniuose dokumentuose. Teismas preziumuojamus faktus nustato, be kita ko, tikrindamas, ar šalys konkrečiu atveju teisingai parinko taikytiną teisės normą, ar egzistuoja įstatyme nustatytos atitinkamų faktų pripažinimo preziumuojamais sąlygos. Prireikus teismas patikslina šalių įrodinėjimo pareigas.

Šalis neprivalo įrodinėti pagal įstatymus preziumuojamų faktų, kuriais grindžia savo reikalavimus ar atsikirtimus, bet privalo įrodyti aplinkybes, kuriomis tokie faktai pripažįstami egzistuojančiais.

Atleidimo iš darbo byloje atleidimo iš darbo teisėtumą privalo įrodyti darbdavys (DK 217 straipsnio 3 dalis). Kai tai įrodinėdamas darbdavys teisėtai remiasi pagal įstatymus preziumuojamais faktais, tai tokie faktai laikomi nustatytais, nebent šalis, prieš kurią naudojama prezumpcija, juos paneigia įstatymo nustatyta tvarka.

Prezumpcija, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos faktas buvo, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinta turint tikslą palengvinti dėl diskriminacijos besiskundžiančio asmens įrodinėjimo pareigą, kadangi įrodyti diskriminacijos faktą praktiškai gali būti sunku. Apžvelgiamoje byloje nebuvo nagrinėjama fizinių asmenų skundų ir pareiškimų, taip pat asmenų ginčų dėl diskriminacijos lyties pagrindu. Liudytoja (kita atsakovės darbuotoja), kurios teigta patirto ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) aplinkybe rėmėsi atsakovė, nepadarė teismui ar kitai institucijai skundo dėl tokio pobūdžio ieškovo veiksmų. Byloje kilęs ginčas pagal savo pobūdį kvalifikuotinas ne kaip ginčas dėl diskriminacijos lyties pagrindu, o kaip darbo ginčas dėl tarp šalių sudarytos darbo sutarties nutraukimo teisėtumo. Šioje byloje atsakovė veikė ne įstatymų nustatyta tvarka atstovaudama asmeniui, manančiam, kad jis patyrė seksualinį priekabiavimą (priekabiavimą dėl lyties), o kaip savarankiškas teisinių santykių subjektas.

Kasacinis teismas padarė išvadą, kad nagrinėjamu atveju neegzistuoja Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnyje nustatytos fakto pripažinimo preziumuojamų sąlygos. Atsakovės nurodyta aplinkybė dėl ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) nėra preziumuojama pagal įstatymą, o yra įrodinėtina pagal bendrąją įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklę – įrodinėti privalo tas, kas teigia.

Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas konstatavo, kad teismai tinkamai taikė teisės normas, įtvirtinančias diskriminacijos fakto prezumpciją, todėl paliko apeliacinės instancijos teismo sprendimą nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-240-701/2023

Dėl baudžiamojoje byloje nustatytų faktų prejudicialumo civilinėje byloje

Ieškovė Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija prašė teismo priteisti iš atsakovo žalos atlyginimą. Ieškovė nurodė, kad atsakovas yra bankrutavusios viešosios įstaigos steigėjas, o aktualiu laikotarpiu buvo ir jos vadovu. Atsakovo vadovaujamai įstaigai apygardos teismo nutartimi

buvo iškelta bankroto byla; joje patvirtintas ieškovės finansinis reikalavimas. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu baudžiamojame byloje atsakovas buvo pripažintas kaltu ir nuteistas dėl apgaulingos viešosios įstaigos apskaitos tvarkymo ir neteisingų duomenų apie pajamas bei išlaidas pateikimo ir dokumentų klastojimo.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, nenustatęs visų būtinųjų atsakovo civilinės atsakomybės sąlygų ir pripažinęs, kad vien nusikalstamos veikos padarymas nelemia civilinės atsakomybės jam taikymo.

Apeliacinės instancijos teismas tokį teismo sprendimą panaikino ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo, konstatuodamas atsakovo neteisėtus veiksmus ir įpareigojęs žemesnės instancijos teismą pasisakyti dėl kitų civilinės atsakomybės sąlygų.

Atsakovas kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas, nustatydamas atsakovo neteisėtus veiksmus, kurių pagrindu buvo apskaičiuotas pelno mokestis bei su jo nesumokėjimu susiję delspinigiai ir bauda, paneigė nuosprendžio prejudicinę galią, neatsižvelgdamas į tai, kad atsakovas tuo pačiu nuosprendžiu buvo išteisintas dėl įstaigos paramos lėšų pasisavinimo, ir į tai, kad nuosprendžiu buvo nustatytas paramos sumos naudojimo įstaigų reikmėms faktas.

Kasacinis teismas nurodė, kad ribotos įsiteisėjusio teismo nuosprendžio prejudicinės galios taikymo civilinėje byloje principas, kurio savo praktikoje laikosi kasacinis teismas, lemia, kad aplinkybė, jog atsakovas buvo išteisintas dėl įstaigų paramos lėšų pasisavinimo, nepanaikina tiesioginės atsakovo kaip vadovo civilinės atsakomybės taikymo galimybės. Išteinamajame nuosprendyje nustatytos aplinkybės, kiek jos susijusios su nusikalstamos veikos vertinimu ir inkriminavimu baudžiamosios teisės prasme, neturi prejudicinės galios civilinėje byloje, nes skiriasi šių bylų įrodinėjimo dalykas bei žalą padariusio asmens veiksmų neteisėtumo vertinimo kriterijai. Atsakovo nurodytu įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, priimtu baudžiamojame byloje, vertinta aplinkybė, kad byloje liko nepaneigtas lėšų naudojimo įstaigų reikmėms faktas, yra aplinkybė, kuria remdamasis teismas sprendė tik dėl nusikaltimo (ne)buvimo. Be to, priešingai nei teigia atsakovas, išteinamasis nuosprendis jo atžvilgiu priimtas nenustačius lėšų pasisavinimo fakto, o ne dėl šių lėšų tinkamo įtraukimo į apskaitą ir panaudojimo pagal Labdaros ir paramos įstatyme nustatytą paskirtį.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas savo nutartyje tinkamai aiškino ir taikė CPK 182 straipsnio 3 punktą, nenukrypo nuo suformuotos kasacinio teismo praktikos šiuo klausimu, todėl paliko ją nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-269-1075/2023

Dėl papildomo sprendimo apskundimo

Ieškovė teismo prašė pripažinti ieškinyje nurodytus sandorius negaliojančiais ir taikyti dvišalę restituciją.

Pirmosios instancijos teismas 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies.

2021 m. rugsėjo 22 d. papildomu sprendimu pirmosios instancijos teismas taikė restituciją dėl vieno iš pripažinto negaliojančiu sandorio, taip pat išsprendė klausimą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Atskirais savarankiškais apeliaciniais skundais buvo apskūsti abu, tiek pagrindinis, tiek papildomas, pirmosios instancijos teismo sprendimai.

Apeliacinės instancijos teismas 2022 m. birželio 30 d. nutartimi pirmosios instancijos teismo papildomą sprendimą pakeitė; 2023 m. sausio 10 d. nutartimi pagrindinį sprendimą paliko nepakeistą.

Kasaciniame skunde, be kita ko, pateikti argumentai dėl proceso teisės normų pažeidimo, apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo išnagrinėjus atskirai nuo apeliacinio skundo dėl pagrindinio sprendimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad priklausomai nuo papildomu sprendimu išspręsto klausimo pobūdžio (ar papildomu sprendimu išspręstas savarankiškas, nuo kitų byloje pareikštų reikalavimų nepriklausomas, reikalavimas, ar klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręstų klausimų procesinės baigties), taip pat nuo to, su kuria konkrečiai sprendimo

dalimi byloje dalyvaujantis asmuo nesutinka, papildomas sprendimas byloje dalyvaujančių asmenų gali būti skundžiamas apeliacine tvarka atskirai nuo pagrindinio sprendimo arba kartu su juo.

Kai papildomu sprendimu išsprendžiamas klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręsto klausimo procesinės baigties, padavus apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo kartu apskundžiamas ir papildomas sprendimas. Tačiau ir pastaruoju atveju byloje dalyvaujantis asmuo turi teisę paduoti apeliacinį skundą tik dėl papildomo sprendimo, jei jis nesutinka tik su papildomu sprendimu išspręsto išvestinio klausimo sprendimo rezultatu (pvz., bylinėjimosi išlaidų paskirstymu). Byloje dalyvaujančiam asmeniui padavus apeliacinį skundą tik dėl papildomo sprendimo, pagrindinio sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas pagal bendrąją taisyklę apeliacine tvarka nėra tikrinamas, kadangi šio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo vertinimas nepatenka į bylos pagal apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas (CPK 320 straipsnis).

Kasacinis teismas nurodė, kad nors CPK nėra nuostatų, tiesiogiai įtvirtinančių reikalavimą apeliacinius skundus dėl pagrindinio sprendimo ir papildomo sprendimo, jei jie yra paduoti kaip du savarankiški procesiniai dokumentai, nagrinėti kartu, toks reikalavimas išplaukia iš sisteminio CPK normų aiškinimo. Papildomu sprendimu sprendžiami reikalavimai paprastai yra išvestiniai, neatsiejamai susiję su pagrindiniu sprendimu išspręstais reikalavimais, todėl nėra galima situacija, kai apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas apeliacinį skundą dėl pagrindinio teismo sprendimo, negalėtų spręsti ir dėl su juo neatsiejamai susijusio papildomo sprendimo pakeitimo ar panaikinimo. Tai reiškia, kad apeliacinio skundo dėl papildomo sprendimo nagrinėjimas atskiroje byloje galimas tik tuo atveju, kai pagrindinis teismo sprendimas jau yra įsiteisėjęs arba kai papildomu sprendimu yra išspręstas savarankiškas reikalavimas, kurio procesinė baigtis nepriklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręstų reikalavimų procesinės baigties.

Nagrinėtoje byloje susiklostė procesinė situacija, kai atsakovų apeliaciniai skundai dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo, neatsiejamai susijusio su pagrindiniu sprendimu pagal papildomu sprendimu išspręstų klausimų pobūdį, buvo išnagrinėti anksčiau nei atsakovo apeliacinis skundas dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio sprendimo. Kasacinis teismas konstatavo, kad taip buvo pažeisti proceso teisės normų reikalavimai.

Tačiau skundų dėl pagrindinio ir papildomo sprendimų nagrinėjimo išskaidymas į du atskirus procesus, nulemtas, visų pirma, pačių atsakovų procesinio elgesio paduodant atskirus apeliacinius skundus dėl pagrindinio ir papildomo sprendimų, nagrinėtu atveju nesukėlė kasaciniame skunde nurodomų pasekmių, su kuriomis atsakovas sieja savo teisės į tinkamą apeliacinį procesą pažeidimą. Taigi kasacinis teismas nekonstatavo, kad konkrečioje procesinėje situacijoje tai buvo esminis proceso teisės normų pažeidimas, lemiantis apeliacinio proceso netinkamumą ir esminį atsakovo procesinių teisių pažeidimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-274-823/2023

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt